

Avgust Lešnik

Komunistična in socialnodemokratska internacionala v letih 1919–1920 ter kontradiktornost njenih pogledov na politični sistem socializma

UDK 329.15 "1919/1920"

LEŠNIK Avgust, dr., red. prof., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, avgust.lesnik@ff.uni-lj.si

Komunistična in socialnodemokratska internacionala v letih 1919–1920 ter kontradiktornost njenih pogledov na politični sistem socializma

Zgodovinski časopis, Ljubljana 65/2011 (144), št. 3–4, str. 374–411, cit. 152

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Prispevek sledi idejnim, političnim in organizacijskim pripravam za ustanovitev komunistične (Moskovske) in obnovitev socialnodemokratske (Bernske) internacionala, s poudarkom na njenih nasprotujočih si pogledih na temeljne probleme socializma tedanjega časa. Medtem ko je komunistični tabor – prepričan v bližnjo (evropsko) proletarsko revolucijo, ki bo razbila vse družbene in politične strukture zatiranja – okvalificiral meščansko demokracijo kot diktaturo buržoazije in videl v uvedbi sistema sovjetov tisti temelj proletarske demokracije, ki bo presegal meščanski parlamentarizem, je desni socialnodemokratski tabor obsodil vsakršno obliko diktature in s tem seveda tudi boljševiški sistem. In prav na nasprotujočih si stališčih do boljševiške Rusije je spodletel poskus obnovitve 'stare' II. internacionala, ki naj bi ponovno združila razcepljeni proletarijat.

Ključne besede: Komintern, Bernska internacionala, socialna demokracija, komunistično gibanje, socializem

Avtorski izvleček

UDC 329.15 "1919/1920"

LEŠNIK Avgust, PhD., Full Professor, University in Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Sociology, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, avgust.lesnik@ff.uni-lj.si

Communist and Social Democratic Internationals during the 1919–1920 Period and Their Opposite Views of the Socialist Political System

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 65/2011 (144), No. 3–4, pp. 374–411, 152 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

Focusing on ideological, political, and organizational preparations for the founding congress of the Third International (the Comintern) in Moscow, and on the revival of the Social Democratic International in Bern, Switzerland, the article explores their opposing views on the most burning issues pertaining to socialism. Certain of the imminent (European) revolution of the proletariat that would dispense with all social and political bodies of oppression, the Communist wing pronounced bourgeois democracy the dictatorship of the bourgeoisie. According to the Communist doctrine, the introduction of the system of soviets represented the basis for proletarian democracy that was to surpass bourgeois parliamentarism. In contrast, the right-wing Social Democratic faction denounced any form of dictatorship, which certainly included the Bolshevik system. These opposing positions on Bolshevik Russia were the very reason why the attempt at restoring the "old" Second International, whose aim was to reunite the divided proletariat, failed completely.

Key Words: Comintern, Bern International, social democracy, communist movement, socialism

Author's Abstract

*V spomin prof. Marjanu Britovšku (1923–2008)*¹

Uvod

Vsebinski pomen *socialne demokracije*² se je korenito spremenil konec prve svetovne vojne. Do takrat so ta izraz obče uporabljali kot splošno ime za revolucionarne delavske stranke, zlasti za tiste, ki so sprejele marksizem kot osnovo svojega pogleda na svet. Po velikem razkolu v mednarodnem socializmu – neposredno po koncu prve svetovne vojne – je revolucionarno usmerjena levica zavrгла ime socialna demokracija in kot splošno oznako za svojo doktrino/politiko/gibanje sprejela izraz komunizem oziroma komunistično gibanje; staro ime so prevzele oziroma ohranile desničarske in sredinske skupine ter usmeritve v okviru nekdanje organizacijsko enotne socialne demokracije. K močnemu poglobljanju že od prej obstoječih razlik (v okviru II. internacionala /1889–1914/) sta vsekakor največ pripomogla dva dejavnika – svetovna vojna in oktobrska revolucija. Nasprotujoči si pogledi posameznih struj znotraj socialističnega gibanja do obeh prelomnih zgodovinskih dogodkov so neizogibno prerasli okvire načelnih teoretičnih in ideoloških razprav ter se sprevrgli v silovit politični spopad, kar je vodilo k dokončnemu razcepu oziroma polarizaciji socialističnih sil v dve temeljni formaciji – komunistično in socialnodemokratsko. Medtem ko so se v komunističnih partijah zbrale sile socialistične leve, ki so kot smerokaz za lastno orientacijo sprejele izkušnje boljševiške (sovjetske) partije, so se stranke socialistične desnice in centra – zveste parlamentarni demokraciji – grupirale v socialnodemokratskem krilu mednarodnega socializma. Ta proces idejne diferenciacije se je v končni fazi zaključil s politično polarizacijo znotraj delavskega razreda – na levo, desno in center – ki se je po vojni manifestiral v organizacijski delitvi na komuniste in socialiste/socialdemokrate, tako na nacionalni kot mednarodni ravni.

¹ Lešnik, *Zaslužni prof. dr. Marjan Britovšek – osemdesetletnik*, str. 219–221; isti, *Zaslužni prof. dr. Marjan Britovšek (23. 8. 1923–8. 12. 2008)*, str. 319–325.

² Leta 1864 je pričel izhajati list *Sozial Demokrat*, glasilo lassallovsko (Ferdinand Lassalle /1825–1864/) Splošne nemške delavske zveze (urednik Johann Baptist von Schweitzer). Nemško politično delavsko gibanje se od tedaj dalje označuje za »socialdemokratsko«, čeprav je to oznako uradno sprejela druga nemška delavska stranka: Socialdemokratska delavska stranka Nemčije (ustanovljena v Eisenachu, leta 1869).

Vojna je brez dvoma povzročila globok zasuk v razvoju celotnega evropskega socializma; z njo se je pokazala vsa nemoč II. internacionale, saj socialni demokraciji ni uspelo uresničiti enega izmed svojih najvišjih ciljev: ohraniti mir. Institucija se je pokazala kot popolnoma neučinkovita; v ospredje so stopile opozicije nacionalnega značaja, za katere so napačno sklepali, da so bile deloma presežene. V imenu marksizma so se uveljavile nasprotujoče si razlage o razvoju kapitalističnih družb in stranke so se obširno integrirale v vladajoče družbe. Vojna naj bi bila seveda nosilec revolucije in ne samo smrti: revolucionarni marksisti so imeli zgodovinsko gledano prav. Toda julija 1914 ni nihče naredil koraka k tej perspektivi: na zadnjem srečanju Mednarodnega socialističnega biroja /MSB/ 29. julija so izjave nihale med relativnim zaupanjem v vlade in popolno zmedenostjo.³ V nasprotju s proklamiranimi načeli internacionalizma je odslej večina socialističnih strank podpirala vojne napore lastnih dežel: odtod sta izvirala tista izguba ugleda, ki jo je utrpela socialistična politika, ter kasneje razcep v gibanju, ki je bilo vse dotlej (organizacijsko) enotno.⁴

Ob povedanem ne gre prezreti, da so II. internacionalo – vse do poraza in poloma v letu 1914 – njene notranje struje (desnica, center pa tudi levica) razumeli kot mednarodni forum, primeren za reševanje običajnih problemov evropskega delavskega gibanja. Četudi so obstajala načelna nesoglasja in spori glede taktike, posebno med radikalnimi marksisti in revizionisti, niti Lenin niti ostali predstavniki marksistične leve v evropski socialni demokraciji niso nikdar postavljali zahteve, da se Internacionala zamenja z neko boljšo in primernejšo organizacijo. Šele z izbruhom svetovne vojne, potem ko je dokazala svojo življenjsko nesposobnost, je Internacionala v svojem vsebinskem in oblikovnem pomenu dospela v središče kritike leve.⁵ Od tedaj dalje se je odprl proces globlje socialnopolitične diferenciacije v evropskih socialnodemokratskih strankah, posebno med reformistično večino in manjšinsko marksistično levico. *Leve sile*, ogorčene nad kapitulacijo vodstev svojih strank in opustitvijo internacionalne solidarnosti v korist vojne politike nacionalnih vlad, organizirajo opozicijsko dejavnost, ki s februarso in oktobrsko revolucijo v Rusiji dobiva vse močnejšo spodbudo. *Desne sile*, večina uradnih vodstev socialnodemokratskih strank (t. i. socialpatrioti), se postavijo na stran vojne politike svoje (nacionalne) buržoazije in izgubijo vsako zvezo s principi samostojne politike delavskega razreda. *Srednja struja*, centristična (t. i. socialpacifisti), ki je predstavljala pretežen del socialističnih strank, obsoja politiko vodstev in se ponekod tudi organizacijsko izdvaja, vendar se ne odloča za pot samostojne revolucionarne akcije. V okviru razprav na mednarodnih konferencah socialistov med vojno so se izoblikovali različni pogledi na značaj svetovne vojne in možnosti njene preobrazbe v svetovno proletarsko revolucijo kot tudi različna stališča do perspektiv bodoče organiziranosti proletariata na mednarodni ravni.

Na pospešitev procesa odcepitve levih skupin iz okrilja starih socialnodemokratskih strank sta vplivala dva odločilna momenta: kot prvi, oblikovanje skupne idejne

osnove (na temelju analize in ocene svetovne vojne, internacionale in perspektive evropske revolucije); in drugi, pripravljenost na radikalni prelom z reformističnimi strankami – v cilju razmejčitve in ustanovitve novih, revolucionarnih partij. Pripravljalno delo ter potek prve mednarodne socialistične konference v Zimmerwaldu (1915) in druge v Kienthalu (1916) kot tudi geneza prezentiranih stališč potrjujejo stalni napor leve, zbrane okrog Lenina, da se protivojna socialnodemokratska opozicija združi na revolucionarni osnovi. Prva mednarodna konferenca v začetku vojne – iniciativna konferenca socialistov v Luganu (1914), mednarodni konferenci socialistk in socialistične mladine v Bernu (1915), kot tudi konferenci v Zimmerwaldu in Kienthalu, izpričujejo omejeno stopnjo enotnosti in domet opozicijskih skupin. Šele oblikovanje zimmerwaldske leve – kot samostojne skupine z lastno izdelano platformo – je pomenilo prvi korak k združitvi levih sil znotraj zimmerwaldskega gibanja, in sicer na temelju Leninovih programskih gesel: o preobrazbi imperialistične v državljansko vojno ter o ustanovitvi nove internacionale. Večje težave so se pojavljale v idejnih pogledih centristov (socialpacifistov) in njihovi nepripravljenosti na prelom s socialnodemokratsko večino (socialšovinisti). Odtod zimmerwaldsko gibanje,⁶ čeprav je odigralo pomembno vlogo pri združevanju protivojne opozicije v Evropi ter istočasno služilo boljševikom kot mednarodna tribuna za propagiranje njihovih idej, ni moglo prevzeti vloge vodilnega jedra in temelja bodoče III., *Komunistične internacionale* (1919). Večino v zimmerwaldskem gibanju so vendarle imeli predstavniki centristične struje – pacifistične opozicije; ta je bila sicer pripravljena na kritično in odklonilno stališče do vojne politike večinske socialnodemokratske desnice, ne pa tudi na radikalen organizacijski prelom z njo.⁷ Vzporedno je potekala akcija večinskih socialnodemokratskih strank (desnice) – kompromitiranih s politiko 'nacionalne obrambe' v vojni 1914–1918 ter močno oslabljenih z odcepitvijo levih in centrističnih skupin iz njenih vrst – da v povojnih pogojih obnovijo II. internacionalo. Restavrirana II., *Bernska internacionala* (1919) je združila desne reformistične socialnodemokratske stranke, medtem ko so centristi na Dunaju nekoliko kasneje (1921) ustanovili *Mednarodno delavsko združenje socialističnih strank* (»drugo in pol« internacionalo). V nadaljevanju si bomo podrobneje ogledali ustanovitve III. in obnovitev II. internacionale, s poudarkom na njunih nasprotujočih si pogledih na temeljne probleme socializma tedanjega časa.

⁶ *Die Zimmerwalder Bewegung*.

⁷ Poglobljeno o tem: Britovšek, *Revolucionarni idejni preobrat*. Težišče dela je na prikazu nastanka in razvoja zimmerwaldskega gibanja s posebnim poudarkom na zimmerwaldski levici, njeni rasti in idejno-taktičnih nesoglasjih med vojno, o odmevu februarске revolucije v mednarodnem delavskem gibanju ter boju med eseri, menjševiki in boljševiki za prevzem oblasti v Rusiji.

³ Reberieux, *Razprava o vojni*, str. 786.

⁴ Reiman, *Svetovna vojna in zasuk*, str. 68.

⁵ *Komunistična internacionala* 1, str. XIV.

Idejne, politične in organizacijske priprave za ustanovitev komunistične in obnove socialnodemokratske internacionalne

Pot k ustanovitvi III. internacionalne

Tretja, Komunistična internacionala (Kominterna /KI/)⁸ se je zasnova na realni zgodovinski osnovi, nastali v Evropi koncem prve svetovne vojne, pod vplivom treh odločilnih dejavnikov: svetovne vojne,⁹ zloma II. /Socialistične/ internacionalne (1889–1914)¹⁰ in oktobrske revolucije. Ti dejavniki so oblikovali tisti duhovni in zgodovinski medij, v katerem je najprej nastala in se zatem uresničila ideja o novi internacionali.¹¹ Vendar je odločilni dejavnik, odločilni za koncept

⁸ KI je delovala v ožjem smislu (uradno) med letoma 1919 in 1943, v širšem pa obsega tudi čas 1. svetovne vojne, ko so se izvršile idejne in politične priprave na ustanovitev nove internacionalne; prav tako ideje in koncepti KI niso odmrli z njeno razpustitvijo, temveč so v spremenjeni podobi živeli in delovali tudi kasneje, tako rekoč do padca berlinskega zidu (1989). V razvoju KI ločimo vsaj tri obdobja: prvo, imenovano tudi leninsko (1919–1923), se ujema z revolucionarnimi pričakovanji in situacijo ob koncu 1. svetovne vojne in neposredno po njej; drugo (1924–1928) zaznamuje upad revolucionarnega vala v svetu na eni ter začasna utrditev kapitalizma na drugi strani, pa tudi Stalinova priprava na obračun z levo (Trocki, Zinovjev, Kamenjev) in desno opozicijo (Buharin); tretje, tudi stalinsko obdobje, je zaznamovalo KI kot orodje sovjetske notranje in zunanje politike (Lešnik, *Tretja internacionala*, str. 19–24 /Temeljna obdobja v razvoju Kominterne/).

⁹ Vojna je vsekakor povzročila globok zasuk v razvoju celotnega evropskega socializma, še posebno, ker je večina socialističnih strank podpirala vojne napore lastnih dežel; odtod sta izvirala tista izguba (internationalističnega) ugleda, ki jo je utrpela socialistična politika, ter kasneje razcep v gibanju, ki je bilo vse dotlej (organizacijsko) enotno. Diferenciacija med socialisti, ki je odtlej potekala na dveh ravneh, idejni (grupiranje na desnico, center, levico) in politični (grupiranje socialistov antantnih, centralnih in nevtralnih držav), kaže na to, da je bila realna moč pa tudi enotnost socialističnega gibanja – pred izbruhom svetovne vojne – daleč precenjena. Več o tem Britovšek: *Stavovi II. internacionalne*; Lešnik, *Stališča socialne demokracije*, str. 85–96.

¹⁰ Levičarka Rosa Luxemburg je v pismu belgijskemu socialistu in sekretarju Mednarodnega socialističnega biroja II. internacionalne Camillu Huysmansu (10. novembra 1914) zapisala: »Polom Internacionalne je prav tako popoln, kakor je strašen! Uprimo se vsaj poskusom nadomestiti jo z burko in s prevaro. Mislim, da jo bomo lahko obnovili šele po strogi in odkriti kritiki storjenih izdajstev, torej po vojni« (Luxemburg, *Iz boja in življenja*, str. 191). V bran Internacionalne se je postavil centrist Karl Kautsky z reformističnim stališčem, da »svetovna vojna cepi socialiste na različne tabore, in to pretežno na različne nacionalne tabore. Internacionala ni sposobna, da bi to preprečila. To pomeni, da v vojni ni učinkovito orožje, v svojem bistvu je mirovni instrument. Njena velika historična naloga je boj za mir, razredni boj v miru« (Kautsky, *Die Internationalität und der Krieg*, str. 38–39). Kautskemu je odgovorila R. Luxemburg v članku *Prenovitev Internacionalne*, v katerem je ne samo ugotavljala zlom Nemške socialne demokracije (SPD/ in z njo Internacionalne, marveč je tudi obsodila zagovor vojne, kritizirala Kautskega kot »teoretika močvirja«, ugotavljala, da je bila njegova teorija le »dekla oficialne prakse« socialnodemokratske stranke ter z ostro kritiko razkrivala apologetsko naravo njegovih razlag, da med vojno razredni boj preneha; zahtevala je, da marksizem socialne demokracije preseže kontemplativno-interpretativni odnos do stvarnosti in da socialistično gibanje razvije poleg prvega elementa (razumevanje obstoječega) v marksizmu tudi drugega: »dejavno voljo, da zgodovino ne samo razume, ampak jo ustvarja« (Luxemburg, *Der Wiederaufbau der Internationale*, str. 31).

¹¹ Temeljni okviri bodoče – III. (komunistične) internacionalne se oblikujejo in nastajajo v kontekstu Leninovih teoretičnih naporov, da kritično obvlada zgodovinsko vsebino imperialistične vojne v vseh njenih idejnih in taktičnih konsekvencah. Ideja nove marksistične in revolucionarne internacionalne, ki jo je predstavil v spisu v *Vojna in ruska socialna demokracija* (oktobra 1914)

in strukturo nove internacionalne, izhajal iz ruskega 'oktobra'; ta je dal pečat tako novoustanovljenim komunističnim partijam kot njihovi skupni mednarodni organizaciji – Kominterni.¹² Brez dvoma je revolucionarni prevrat – s prihodom boljševiške partije /RSDDP(b)/ na oblast – dajal močne in mnogovrstne spodbude za nastanek in razvoj modernega komunističnega gibanja, s katerim je šele nastopila radikalna sprememba v odnosu sil v mednarodnem delavskem gibanju (komunistična levica na eni ter socialnodemokratska desnica in sredina na drugi strani).¹³ Istočasno pa je bila vse bolj vidna svojevrstna dvojnost znotraj novonastalega gibanja; vzporedno z mladimi in relativno maloštevilnimi (šibkimi) levimi strujami in partijami nastopa novoustanovljena sovjetska oblast, ki pa ne deluje samo kot opora in oporišče mlademu komunističnemu gibanju, pač pa postaja to gibanje na drugi strani vse bolj (idejno, taktično, organizacijsko, finančno) odvisno od 'centra'. Iz niza nekdanjih centrov evropskega delavskega gibanja – Anglije v dobi čartizma, Francije v dobi revolucij 19. stoletja, Nemčije v času II. internacionalne¹⁴ – se središče sedaj premešča v Sovjetsko Rusijo (Moskvo), čeprav Lenin stalno in nedvoumno poudarja, da je to le začasno in samo dotlej, dokler revolucija ne dobi novih impulzov v drugih delih sveta.

Pripravljalna faza za ustanovitev KI so bili Leninovi napor v času svetovne vojne, da bi se revolucionarni del socialističnega gibanja (zimmerwaldska levica) jasno opredelil ter ločil od centristične in desničarske politike večinskih socialnodemokratskih strank. V *aprilskih tezah* (1917) je ponovno podal predlog o novi internacionali: »Polom zimmerwaldske internacionalne – treba je ustanoviti III. internacionalo«.¹⁵ Oktobrska revolucija je samo še pospešila in poglobila diferenciacijo v evropskem socialističnem gibanju; opredeljevanje za oktobrsko

– kjer ugotavlja, da je II. internacionala mrtva: »Naj živi oportunistma osvobojena proletarska Internacionala!« (Lenin, *Izbrana dela* II, str. 377) – je pri Leninu prisotna vse do njene ustanovitve (1919). Ob tem ne gre spregledati, da je Lenin večini voditeljev II. internacionalne očital, da so s svojim vedenjem pripravili idejnopolični polom Internacionalne s tem, da »so odklanjali socialistično revolucijo in jo nadomeščali z buržoaznim reformizmom; s tem, da so odklanjali razredni boj, ki se mora v določenih trenutkih nujno spremeniti v državljansko vojno, in so namesto tega oznanjali sodelovanje (nasprotnih) razredov [...] V boju proti voditeljem sedanje Internacionalne, ki so izdali socializem [...] moramo propagirati gesla o nemški, poljski, ruski in drugih republikah, vzporedno s preoblikovanjem vseh samostojnih držav Evrope v Republikanske združene države Evrope« (op. seveda na socialistični družbeni ureditvi). Več o tem: Britovšek, *Revolucionarni idejni preobrat*; Lenin's *Struggle for a Revolutionary International*; Kirby, *War, Peace and Revolution*.

¹² Glej bibliografije o KI: Britovšek, *Najosnovnija izvorna gradja*; Sworakowski, *The Communist International*; Broué, *Histoire de l'Internationale Communiste*; idr.

¹³ Ne gre prezreti, da je bila na boljševizmu že od samega začetka prilepljena etiketa o ekstremizmu in sektaštvu, toliko bolj, ker so bili boljševiki ločeni – zaradi idejnih in političnih nesoglasij – od poglavitne struje evropske levice, ki so jo tedaj predstavljali predvsem nemški spartakovci /*Spartakusbund*/. V tedanjem trenutku prav gotovo ni bilo moč razmišljati o vodilni vlogi boljševikov v okviru revolucionarnega socializma. Za to, da bi se ta položaj lahko spremenil v radikalnem smislu, so bile potrebne dolgoročne revolucionarne akcije, ki bi bile zmožne podeliti boljševiški politiki verodostojnost; to se je zgodilo šele z ruskim 'oktobrom'.

¹⁴ Lešnik, *Idejna heterogenost organiziranega*, str. 157–173.

¹⁵ Lenin, *Izbrana dela* III, str. 42–45.

revolucijo, njene ideje in izkušnje je postalo osrednje vprašanje, okoli katerega se je izvršilo razvrščanje sil ne samo v evropskem, pač pa v celotnem svetovnem socialističnem gibanju. S krepitvijo levega krila socialističnega gibanja v Evropi in z ustanavljanjem prvih komunističnih partij in skupin v letih 1917/18 so bile ustvarjene temeljne okoliščine za ustanovitev KI. Naloga nove internacionale naj bi bila združiti vse 'zdrave' prvine mednarodnega socialističnega gibanja v revolucionarna marksistična jedra, ki bi v posameznih deželah prevzela vlogo revolucionarnih vodstev – štabov revolucije; v njih naj bi se vzajemno dopolnjevali, krepili in podpirali ruska in mednarodna revolucija.

V obdobju od oktobrskega prevrata (1917) do prvega kongresa KI (marca 1919) je šla aktivnost boljševiškega vodstva v dve smeri: prvo, v utrjevanje mednarodnega položaja sovjetske oblasti, in drugo, v zbiranje in združevanje maloštevilnih in nepovezanih levih – internacionalističnih skupin, predvsem tistih, ki so se nahajale v Sovjetski Rusiji (iz vrst bivših vojnih ujetnikov in prostovoljcev/dobrovoljcev). Boljševiki s svojo taktiko in politiko po letu 1917 kažejo na povezanost in medsebojno prepletanje ruske revolucije – ki pomeni uvod in začetek svetovnega revolucionarnega procesa – in svetovne, kateri se morajo podrediti interesi ruske revolucije. Med boljševiki je vladalo prepričanje, da se bo ruska revolucija težko 'obdržala', če bo ostala osamljena. Zato so pozivi na svetovno revolucijo in mednarodno akcijo stalni in konsekvantni spremljevalec sovjetske notranje in zunanje politike v letih 1918–1920, kot del internacionalistične obveznosti boljševikov. Neposredna materialna in moralna pomoč revolucionarnim gibanjem v Evropi je – po mišljenju boljševiškega vodstva – ena od temeljnih nalog, ki se izvaja z vsemi razpoložljivimi sredstvi (diplomatskimi, političnopropagandnimi, vojaškimi in drugimi¹⁶). Cilji in interesi mednarodne revolucije so nad vsemi drugimi – to je brez dvoma splošno prepričanje in stališče. Dokumentarno gradivo in literatura ter dela Lenina in drugih boljševiških voditeljev iz tega obdobja nedvoumno kažejo, da so bila mnoga pomembna vprašanja strategije in taktike predmet polemik in sporov med boljševiki, celo v usodnih trenutkih ruske revolucije (npr. diskusije ob aprilskih tezah, sprejetju odloka o oktobrski vstaji, razpravah o brestlitovskem miru). Toda glede vprašanja o možnosti razvoja svetovne revolucije, njene perspektive in neizbežnosti so si bili enotni; o tem prepričljivo govorijo teksti Lenina, Trockega, Buharina, Zinovjeva, Radeka in drugih boljševiških teoretikov iz obdobja 1918–1919. Prav tako so stenogrami VII. (1918) in VIII. kongresa (1919) boljševiške partije ter še posebno prvega in drugega kongresa KI¹⁷ navdihnjeni z idejo in vizijo bodoče svetovne revolucije, katere prolog je ruska revolucija.¹⁸

Če je bil Lenin v letih 1914–1917 še osamljen v svojih apelih za ustanovitev nove internacionale,¹⁹ pa ideja o tretji internacionali v letu 1918 vse bolj dozoreva;

¹⁶ Pravda je 26. decembra 1917 objavila dekret Sveta ljudskih komisarjev, da se odobri dva milijona rubljev revolucionarnim gibanjem (Frank, *Geschichte der Kommunistischen Internationale*, str. 44).

¹⁷ *Komunistička internacionala* 1, str. XLIII.

¹⁸ Trotzki, *Ergebnisse und Perspektiven*, str. 123.

¹⁹ Lešnik, *Leninovi pogledi na vojno*, str. 161–169.

pri tem ima močno oporo v sovjetski oblasti kot tudi v revolucionarnem vrenju v Evropi, ki kaže na možnost razmaha revolucije. Aktivno delovanje levih sil, formiranje prvih komunističnih partij in skupin, nastanek in širjenje delavskih svetov – to so bili konstitutivni elementi, na temelju katerih je Lenin leta 1918 trdil, da revolucionarna internacionala že »de facto obstaja in deluje«.²⁰ Vloga nove internacionale – internacionale revolucionarne akcije – naj bi bila vodstvo in idejni center te anticipirane svetovne revolucije. Poleg štaba svetovne proletarske revolucije naj bi nova internacionala odigrala tudi vlogo organizacije za nudenje pomoči in podpore Sovjetski Rusiji (ki postane po oktobrski revoluciji tarča združene kontrarevolucije), torej vlogo organizatorja mednarodne solidarnosti z rusko revolucijo, ki naj prepreči vojaško intervencijo. In končno, neposredni povod (čeprav ne najpomembnejši) za neodložljivo ustanovitev Kominterne je bil oklic mednarodne socialistične konference (27. januarja 1919)²¹ v Bernu – z nalogo obnovitve druge, 'bernske' internacionale.

Neposredne organizacijske priprave na ustanovitev nove internacionale so se sicer začele že decembra 1917, ko je bila v Petrogradu ustanovljena Sekcija za revolucionarno internacionalno propagando z B. Reinsteinom na čelu. Januarja 1918 je Svet ljudskih komisarjev sprejel sklep, da pošlje v Stockholm posebno delegacijo Vseruskega centralnega izvršnega komiteja /VCIK/²² z nalogo, da vzpostavi stike z revolucionarnimi skupinami v Zahodni Evropi in pripravi internacionalno konferenco.²³ Pred samim ustanovnim kongresom KI sta bili nato, v razmaku enega leta, še dve pomembni mednarodni posvetovanji. Na prvem, 24. januarja 1918 v Petrogradu, so se zbrali predstavniki revolucionarnih struj in levih skupin iz Evrope in ZDA: boljševikov, levih socialnih revolucionarjev (eseri), socialnodemokratske levice Švedske, Norveške, Velike Britanije, Poljske, Litve, Romunije, Češke, Armenije, ameriške socialistične delavske partije in predstavnik jugoslovanskih socialnih demokratov (Mijo Radošević). Na konferenci so udeleženci²⁴ sprejeli sklep – »da se skliče mednarodna socialistična konferenca [...] pod naslednjimi pogoji: prvič, soglasje partij in organizacij, da stopijo na pot revolucionarnega boja proti 'svojim' buržoaznim vladam, in drugič, podpora oktobrski ruski revoluciji in sovjetski oblasti«.²⁵ S tem sklepom so istočasno zavrnili tudi povabilo za udeležbo na konferenci socialistov antantnih držav (20. februarja 1918 v Londonu), na kateri naj bi pobudili obnovo II. internacionale.²⁶

²⁰ *Komunistička internacionala* 1, str. 368 (Lenin, *Pismo radnicima Evrope i Amerike*, 24. januarja 1919).

²¹ *Die II. Internationale 1918/1919*, str. 33. Na mednarodni socialistični konferenci, ki se je – po terminski preložitvi – sestala od 3. do 10. februarja 1919 v Bernu, so sodelovali 103 delegati iz 26 držav (ibidem, str. 38).

²² V delegacijo so bili izvoljeni na seji VCIK (13. februarja 1918) A. Kollontajeva in J. 9Berzin v imenu CK RSDDP/b/ ter M. Natanson in A. Justinov v imenu eserov.

²³ *Komunistička internacionala* 1, str. XLIV.

²⁴ Večinoma so bili dobrovoljci oziroma bivši vojni ujetniki; v Rusiji so bili že pred revolucijo, tako da niso bili posebej delegirani na konferenco iz svojih dežel.

²⁵ Zapisnik s posvetovanja ni ohranjen; poročilo o njem je objavila Pravda, 30. I./12. II./1918 (*Komunistička internacionala* 1, str. XLIV).

²⁶ *Die II. Internationale 1918/1919*, str. 693.

V letu 1918 se je nadaljevalo utrjevanje vezi levih sil. Aprila je potekal vse-ruski kongres vojnih ujetnikov-internacionalistov s 400 delegati, ki so zastopali pol milijona ljudi. Maja je bila ustanovljena Federacija zunanjih sekcij in skupin pri CK RKP/b/ kot prva organizirana oblika zbiranja in povezovanja levih sil iz vrst dobrovoljcev, ujetnikov in emigrantov,²⁷ ki so bili pripravljeni, da v svoje dežele ponesejo izkušnje in sporočila ruske revolucije.²⁸ V obdobju 1918–1919 je bilo ustanovljenih in vključenih v Federacijo 11 sekcij: nemška, madžarska, finska, češka, romunska, jugoslovanska, italijanska, francoska, angloameriška, bolgarska in poljska; vzporedno s Federacijo je deloval še Centralni biro muslimanskih komunističnih organizacij, kasneje preimenovan v Centralni biro komunističnih organizacij ljudstev Vzhoda. Na internacionalno povezovanje levih sil so vplivali tudi osebni stiki in dopisovanje Lenina z mnogimi znanimi posamezniki iz evropske socialnodemokratske levice (F. Plattenom /Švica/, H. Gorterjem, S. J. Rutgersom /Nizozemska/, A. Guilbeauxom /Francija/, E. Fuchsom /Nemčija/, G. Serratijem, C. Lazzarijem /Italija/, K. C. Höglundom /Švedska/, O. Kuusinenom, I. Sirolo, K. Mannerjem /Finska/).²⁹ V letu 1918 so bile ustanovljene že prve komunistične partije v svetu: januarja je bila formirana KP Argentine, marca je RSDDP/b/ spremenila ime v RKP/b/, avgusta je bila ustanovljena KP Finske,³⁰ oktobra KP Letonije, novembra KP Avstrije, Nizozemske in Madžarske ter decembra KP Poljske in Nemčije.³¹

Pomemben dokument v neposrednih pripravih na ustanovitev KI predstavlja radiotelegram CK RKP/b/, poslan 24. decembra 1918 vsem levim partijam in skupinam,³² kot odgovor na oklic britanske laburistične partije, da se prične 6. januarja 1919 v Lausanni mednarodna konferenca socialnodemokratskih strank³³ – z nalogo obnovitve II. internacionale. V radiotelegramu ni bilo mnogo govora o programskih izhodiščih bodoče internacionale, temveč zgolj o namerah desnih socialdemokratskih voditeljev po obnovitvi II. internacionale: »[...] ta internacionala je prenehala obstajati prve dni avgusta 1914 [...] Njihova prizadevanja, da vrnejo delavsko gibanje v stanje, kakršno je bilo pred vojno, pomenijo nadaljnjo slabitev in odvisnost delavskih množic od vojne politike vladajočih krogov«. Zato je CK

²⁷ Temeljna naloga Federacije je bila, da poveže vse tuje komuniste v RKP/b/ za opravljanje revolucionarnih nalog bodoče KI; prvi predsednik je bil Bela Khun.

²⁸ Člani Federacije zunanjih sekcij so se začeli že v letu 1918 vračati iz Sovjetske Rusije v svoje dežele. Do leta 1921 naj bi se jih vrnilo od 12 do 15 tisoč; od tega 10 % v Nemčijo, 19 % v Češko, 58 % v Madžarsko, 4 % v Jugoslavijo in 9 % v Romunijo (*Komunistična internacionala* 1, str. XLV).

²⁹ Lenjin, *Dela* 39.

³⁰ Po zadušitvi delavske revolucije (januar–maj 1918) je zavladal na Finskem beli teror. Finski emigranti-revolucionarji so 20. avgusta v Moskvi ustanovili KP Finske.

³¹ *Komunistična internacionala* 1, str. 281–284 (Kronologija dogodkov v mednarodnem delavskem gibanju v letu 1918).

³² Ibidem, str. 225–226. Radiotelegram CK RKP/b/, ki so ga podpisali Lenin, Trocki in komisar za zunanje zadeve Čičerin, je bil objavljen v glasilu *Pravda*, 25. XII. 1918; ter zatem v glasilu KP Nemčije *Die Rote Fahne*, 31. XII. 1918.

³³ Prvotni predlog britanske laburistične stranke so terminsko in krajevno prenesli v Bern, od 3. do 10. februarja 1919.

RKP/b/ apeliral na vse revolucionarne partije in skupine, da bojkotirajo konferenco in se zberejo okoli bodoče III. internacionale: »[...] nasprotno od Internacionale izdajalcev in kontrarevolucionarjev, ki se formira z očitnim ciljem, da naredi pregrado proti hitremu razvoju svetovne proletarske revolucije, se morajo komunisti vseh dežel zbrati okoli dejansko že nastale tretje revolucionarne internacionale [...] Pot k oblasti proletariata pelje skozi nespravljivi boj s prevaranti, socializdajalci.«³⁴ Radiotelegram je do konca decembra 1918 dospel v večino evropskih držav ter napovedal skorajšnjo ustanovitev nove internacionale.

27/28. decembra 1918 je Lenin v pismu komisarju za zunanje zadeve Čičerinu pisal, naj nujno pripravi in skliče mednarodno socialistično konferenco kot pripravo na ustanovitev III. internacionale (1. februarja 1919), po možnosti legalno v Berlinu ali ilegalno na Nizozemskem, pri čemer je za 'orientacijo' navedel dvajset organizacij, ki bi jih bilo treba povabiti.³⁵ Čičerin je v odgovoru predlagal Švedsko ali Norveško, »saj glede na sedanje okoliščine ne ustrezata niti Berlin niti Nizozemska«, hkrati pa postavil vprašanje odnosa bodoče internacionale do eserov, sindikalistov kot tudi do gibanja delavskih poverjenikov (*Shop Stewards*) v Veliki Britaniji.³⁶ V vrtincu revolucionarnih dogajanj in povojnega vrenja je iniciativo za novo internacionalo nesporno imela najmočnejša in najštevilnejša komunistična partija na svetu – RKP/b/; ta je imela za seboj že uresničen revolucionarni prevrat. Ostale leve struje in skupine, angažirane v neposrednem boju za lastno afirmacijo, niso mogle prispevati pomembnejšega deleža v pripravi na ustanovitev KI in tudi ne vplivati na oblikovanje programskih izhodišč nove internacionale,³⁷ z izjemo KP Nemčije.³⁸

Drugo posvetovanje, neposredno povezano s pripravo na ustanovitev nove internacionale, je bilo 24. januarja 1919 v Moskvi pod Leninovim vodstvom. Na njem je sodelovalo osem komunističnih partij in organizacij: Rusije, Poljske, Madžarske, Avstrije, Letonije, Finske, ZDA in balkanske revolucionarne socialnodemokratske federacije. Na posvetovanju so sprejeli besedilo razglasa za sklic

³⁴ *Komunistična internacionala* 1, str. 225–226.

³⁵ »Koga vabimo na našo konferenco? Samo tiste, ki so: 1. odločno za razcep s 'socialpatrioti' (se pravi s tistimi, ki so neposredno ali posredno podpirali meščanske vlade med imperialistično vojno 1914–1918); 2. za socialistično revolucijo zdaj in za diktaturo proletariata; 3. načelno za 'sovjetsko oblast' in zoper omejevanje našega dela z meščanskim parlamentarizmom, proti podrejanju meščanskemu parlamentarizmu, in ki priznavajo v sovjetski oblasti višji in socializmu bližji tip /oblasti/« (Lenjin, *Dela* 39, str. 134).

³⁶ *Komunistična internacionala* 1, str. XLVI.

³⁷ Primerjalna analiza, ki jo je opravil Aldo Agosti, kaže, da so bile leve struje in skupine, ki so bile v začetku leta 1919 pred tem, da se zlijejo v matično strugo komunističnega gibanja, v svojih stališčih ne samo različne, temveč tudi pod močnim vplivom anarhosindikalizma in revolucionarnega sindikalizma (Agosti, *Ustanovitvene struje mednarodnega*, str. 318–333).

³⁸ Čeprav so se med spartakovci in boljševiki pogosto kazale teoretične razlike (glede razmerja med partijo in razredom, do narodnostnega vprašanja, do kmečkega vprašanja), pa je sklep Spartakusbunda, da bo prekinil sleherni organizacijski odnos z nemško socialnodemokratsko stranko, odstranil najpomembnejšo prvino razhajanja. Navsezadnje je tudi Lenin za programsko izhodišče nove internacionale vzel program boljševiške partije in Spartakusbunda. Več o tem: Mujbegović, *Komunistična partija Nemačke*; Broué, *Rivoluzione in Germania*.

kongresa internacionala *O prvem kongresu Komunistične internacionala*.³⁹ V proglasu so bili predstavljeni:

1. temeljni cilji in taktika nove internacionala – »[...] razpadanje in bližnji razpad 'celotnega svetovnega kapitalističnega sistema' bi utegnili pomeniti konec 'evropske civilizacije nasploh', če se proletariat ne bi polastil državne oblasti, uničil meščanskega državnega ustroja ter ga nadomestil z novimi organizacijskimi oblikami, ki naj bi bile izraz proletarske demokracije in samoupravljanja, ki ga množice uresničujejo prek sovjetov /svetov/ [...] Diktatura proletariata mora biti vzvod za takojšnjo razlastitev kapitala in za odpravo zasebne lastnine nad produkcijskimi sredstvi«; temeljna metoda boja naj bo »akcija množic, kamor sodi tudi odkrit oborožen boj zoper oblast kapitalistične države«;
2. odnos do drugih socialističnih strank oziroma struj v mednarodnem delavskem gibanju – »neusmiljen boj proti socialšovinistom«, medtem ko mora taktika proti centru »insistirati na odcepitvi njihovih najrevolucionarnejših elementov ter na brezkompromisni kritiki in razkrinkanju centrističnih voditeljev«;
3. organizacijska vprašanja in naziv partije – »kongres kot center KI mora postati bojni organ za stalno zvezo in plansko vodenje revolucionarnega gibanja [...] Interesi gibanja v vsaki deželi se morajo podrežati obćim interesom revolucije v mednarodnih razmerah; kongres mora sprejeti naziv *prvi kongres Komunistične internacionala*, medtem ko bodo posamezne partije postale njegove sekcije [...] Sramotni polom socialnodemokratske internacionala zahteva, da se tudi v tem pogledu izvrši razmejitev«.⁴⁰

Temelj za oblikovanje proglasa oziroma programa bodoče KI sta enakopravno predstavljala dva dokumenta – program ruske komunistične partije (boljševikov)⁴¹ in program Spartakove zveze⁴²; za oba dokumenta je Lenin menil, da dovolj jasno opredelujeta vlogo in naloge bodoče internacionala. Proglas, ki je napovedal bližnjo ustanovitev (čeprav nista bila navedena ne datum ne kraj) »nove revolucionarne internacionala«, je bil poslan 39 levim partijam in skupinam iz Evrope (33), ZDA (4), Avstralije (1) in Azije (1).⁴³ Januarja 1919 je prispel proglas prek Finske in Švedske

³⁹ *Komunistična internacionala* I, str. 227–230. Razglas, ki ga je sestavil Trocki in redigiral Lenin, so podpisali: Lenin, Trocki, Karski (Marchlewski), Rudnyansky, Duda, Rozin, Sirola, Rakovski in Reinstein.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Projekt programa RKP/b/ za bližnji VIII. kongres (Moskva, 18.–23. marca 1919): *Teorija in praksa boljševizma*.

⁴² Program zveze Spartakus je sestavila R. Luxemburg: Was will der Spartakusbund?; z nebstvenimi spremembami je bil sprejet kot partijski program na ustanovnem kongresu KP Nemčije, decembra 1918 (Luxemburg, *Izbrani spisi*, str. 823–836: *Kaj hoče Spartakova zveza?*; prvič objavljeno v *Die Rote Fahne*, Berlin, 14. XII. 1918).

⁴³ *Komunistična internacionala* I, str. 229: »Konkretno predlagamo, da na kongresu sodelujejo predstavniki naslednjih partij, skupin in struj (polnopravne članice III. internacionala bodo samo tiste partije, ki v celoti sprejemajo njeno programsko usmeritev): Spartakova zveza (Nemčija), RKP/boljševikov/, KP nemške Avstrije, Madžarske, Poljske, Finske, Estonije, Letonije, Litve, Belorusije, Ukrajine, revolucionarni elementi češke SDS, bolgarska SDS (tesni), romunska SDS, Srbska SDS (levo krilo), SDS Švedske (levica), norveška SDS, danska skupina 'Razredni

v Nemčijo, zatem pa tudi v ostale evropske države; v svet je bil 'poslan' tudi prek radia ter natisnjen in objavljen v nekaterih delavskih časopisih.⁴⁴ Istočasno je bilo objavljeno tudi Leninovo *Pismo delavcem Evrope in Amerike*⁴⁵ ter načrt programa RKP/b/ za bližnji VIII. Kongres.⁴⁶ O bodoči internacionali so razpravljali še na II. vsruskem kongresu sindikalnih zvez januarja 1919⁴⁷ ter predvideli poročilo in razpravo o »ustanovitvi Komunistične internacionala« v pozivu na VIII. Kongres RKP/b/ (v tretji točki dnevnega reda), objavljenem 8. februarja 1919.⁴⁸ S tem so bile zaključene temeljne priprave na ustanovni kongres Komunistične internacionala.

Pot k obnovitvi II. internacionala

Vzporedno s prizadevanji boljševikov in evropske levice za ustanovitev nove, III. internacionala je potekala akcija večinskih reformističnih socialnodemokratskih strank /SDS/– obremenjenih s politiko »nacionalne obrambe« v svetovni vojni ter močno oslabljenih z odcepitvijo levih in centrističnih skupin iz njenih vrst – da v povojnih pogojih obnovijo II. internacionalo. Priprave za oživitev le-te so se pričele spomladi 1917, s pripravami na mednarodno socialistično konferenco, ki naj bi bila v Stockholmu avgusta 1917.⁴⁹ Toda idejni razkol v mednarodnem socialističnem gibanju je bil – spričo teoretično-taktičnih razlik do temeljnih vprašanj tedanjega časa: vojne, miru, revolucije, socializma – premočan, da bi lahko prišlo do 'sprave', do ponovne združitve mnogoterih socialističnih struj v enotno organizacijo.⁵⁰

Konkretnjša pobuda za obnovitev internacionala je bila nato podana na 3. medzavezniški socialistični konferenci v Londonu od 20. do 24. februarja 1918,⁵¹

boj' (levica danske SDS), KP Nizozemske, revolucionarni elementi belgijske delavske stranke, skupine in organizacije v francoskem socialističnem in sindikalnem gibanju (ki so solidarne z F. Lorientom), levi švicarski socialni demokrati, italijanska socialistična stranka, levi elementi španske socialistične stranke, levi elementi portugalske socialistične stranke, britanska socialistična stranka (posebno struja, ki jo predstavlja J. Maclean), britanska socialistična delavska stranka, IWW (Industrial Workers of the World) Velike Britanije, Industrial Workers Velike Britanije, revolucionarni elementi gibanja delavskih poverjenikov (Shop Stewards) v Veliki Britaniji, revolucionarni elementi irskih delavskih organizacij, socialistična delavska stranka ZDA, levi elementi ameriške socialistične partije (posebno struja, ki jo predstavlja E. Debs, ter struja, ki jo predstavlja Liga za socialistično propagando), IWW v ZDA, IWW v Avstraliji, Workers International Industrial Union (ZDA), socialistične skupine v Tokiu in Jokohami (ki jih predstavlja S. Katayama) ter Socialistična mladinska internacionala (ki jo predstavlja W. Münzenberg)«.

⁴⁴ Prva ga je objavila Pravda, 24. I. 1919.

⁴⁵ *Komunistična internacionala* I, str. 367–374.

⁴⁶ Lenin, *Dela* 30, str. 167–203.

⁴⁷ *Komunistična internacionala* I, str. 361–366.

⁴⁸ *Vos 'moj s'ezd RKP/b/*, str. 117–143.

⁴⁹ Pripravljalni (rusko-nizozemski-skandinavski) komite je v posebnem manifestu »Proletarcem vseh dežel« (11. julija 1917) povabil stranke, priključene Mednarodnemu socialističnemu biroju /MSB/ in Mednarodni socialistični komisiji /MSK/ ter sindikate, včlanjene v sindikalno internacionalo, naj se udeležijo 15. avgusta 1917 konference v Stockholmu. Na njej naj bi pretresali vprašanja: 1. svetovna vojna in internacionala, 2. mirovni pogoji internacionala in 3. učinkovit program za čimprejšnje prenehanje vojne.

⁵⁰ Posledično je poskus desnih socialistov in centristov, da organizirajo konferenco v Stockholmu, propadel.

⁵¹ *Die II. Internationale 1918/1919* I, str. 15–16.

z imenovanjem 3-članskega iniciativnega komiteja,⁵² ki naj bi pripravil »sklic svetovnega kongresa delavskega gibanja«. Osrednjo pozornost je konferenca namenila vprašanju zavezniških vojnih ciljev in postavitvi temeljev, na katerih naj bo zgrajen bodoči svetovni mir; stališča udeležencev so bila bolj ali manj istovetna s programi njihovih vlad. V tem kontekstu je konferenca sprejela *Memorandum o vojnih ciljih*⁵³ (nekakšen mirovni program Internacionala), v katerem se je zavzela za mir »brez aneksije, brez vojne odškodnine, za pravico narodov do samoodločbe«.⁵⁴ Udeleženci konference – tedaj že prepričani v zmago antantnih sil (po vstopu ZDA v vojno) – so sklenili, da povabijo na socialistični kongres tudi socialnodemokratske stranke centralnih sil. Medtem ko so SDS Avstrije, Madžarske in Bolgarije sprejele londonski memorandum kot skupno podlago za mirovni program Internacionala, so nemški večinski socialisti ponudbo zavrnili; bili so prepričani – po ugodnih mirovniških pogajanjih (za Nemčijo) v Brest-Litovsku⁵⁵ – da je mogoče dobiti vojno in diktirati mirovne pogoje. Takšnim iluzijam je bil podvržen tudi pretežen del nemškega delavskega razreda. V tem je tudi razlog (poleg okrepitve policijskih represalij), da v letu 1918 – vse do poraza na zahodni fronti, ko je postalo jasno, da je vojna za centralne sile izgubljena – nemški proletariat ni organiziral večjih protivojnih akcij.⁵⁶

IV. medzavezniška socialistična konferenca v Londonu (17. do 20. septembra 1918⁵⁷) je sicer »z obžalovanjem« ugotovila, da predstavljajo odklonilna stališča nemških večinskih socialistov /SPD/ do londonskega memoranduma oviro za sklic kongresa Internacionala, toda obenem se je zavedala, da je poraz Nemčije blizu. Udeleženci so sklenili, da kljub nasprotovanju SPD pričnejo s pripravami za sklic svetovnega kongresa delavskih partij vseh dežel, ki naj bi s svojimi sklepi ne samo obnovil II. internacionalo, pač pa tudi vplival na mirovno konferenco. Sklep konference je natančneje opredelila angleška Laburistična stranka s predlogom, da naj bo »mednarodni socialistični kongres istočasno v kraju, kjer bo potekala mirovna konferenca«.⁵⁸

Neizogibnost poraza (11. 11. 1918 je bila v Compiègne podpisana nemška kapitulacija) je šele prepričala nemške večinske socialiste, da so prešli na 'nove' pozicije – na pripravljenost skupnega sodelovanja z antantnimi socialisti na svetovnem socialističnem kongresu. Neposredno po IV. medzavezniški socialistični

⁵² A. Henderson (Anglija), E. Vandervelde (Belgija) in A. Thomas (Francija).

⁵³ *Die II. Internationale 1918/1919* II, str. 693–706 (Memorandum on War Aims).

⁵⁴ Zahteve, postavljene v Memorandumu, so podobne tistim, ki jih je objavil 8. 1. 1918 ameriški predsednik Wilson v 14 točkah, pa tudi tistim, ki jih je objavil papež Benedikt v okrožnici o miru avgusta 1917 ter sprejela boljševiška Delavska in kmečka vlada v »odloku o miru« 8. 11. 1917.

⁵⁵ Podrobnosti o poteku mirovniških pogajanj ter o nasprotujočih si stališčih voditeljev boljševiške partije do mirovniških pogojev – glej: Britovšek, *Carizem, revolucija, stalinizem* I, str. 404–428.

⁵⁶ Lešnik, *Nemška socialna demokracija*, str. 341–372.

⁵⁷ *Die II. Internationale 1918/1919* I, str. 133–178.

⁵⁸ *Ibidem* II, str. 730–732 (The Labour Party. Notes on Procedure at the International Labour Conference proposed to be held at the same time and place as the official Peace Conference / ca. Mitte Oktober 1918/).

konferenci so se pričele intenzivne priprave za obnovo II. internacionala; o tem priča vrsta medsebojnih srečanj in obsežna korespondenca med voditelji večinskih socialistov,⁵⁹ kar je seveda na drugi strani vplivalo tudi na pospešeno akcijo Moskve za ustanovitev III. internacionala.⁶⁰ Po predlogu angleške Laburistične stranke,⁶¹ ki ga je Henderson telegramsko predal 18. in 19. decembra 1918 Huysmansu, Vanderveldeju,⁶² Van Kolu, Brantingu in Frossardu,⁶³ naj bi bila prva poveljna mednarodna socialistična konferenca 6. januarja 1919 v Lausanni. V nadaljnjih medsebojnih dopisovanjih so prvotni predlog časovno in krajevno usklajevali,⁶⁴ nakar so C. Huysmans (sekretar MSB), E. Vandervelde (predsednik MSB), A. Henderson in A. Thomas poslali vabilo vsem socialnodemokratskim in delavskim strankam sveta, v katerem so jih pozvali, da se udeležijo mednarodne konference v Bernu (27. januarja 1919) – z nalogo obnove II. internacionala. Čeprav med uradnimi voditelji zahodnoevropske socialne demokracije ni bilo popolnega soglasja,⁶⁵ so si bili vendarle edini v tem, da je potrebno – po zmagi ruskega 'oktobra' in izbruha množičnega revolucionarnega gibanja v Evropi – čim prej strniti, prenoviti in reorganizirati socialnodemokratske vrste ter nastopiti proti komunističnemu gibanju s svojo politično platformo.⁶⁶ Prvotni načrt, da bi sklicali socialistično konferenco v kraju, kjer bo istočasno potekala mednarodna mirovna konferenca (Pariz), so morali – zaradi nestrinjanja francoskega ministrskega predsednika G. Clemenceauja (nasprotoval je vstopu državljanov sovražnih dežel v Francijo)⁶⁷ – prenesti v nevtralno Švico. Zaradi težav, ki so jih imeli delegati s potnimi dovoljenji, so morali organizatorji prestaviti začetek konference za teden dni⁶⁸ (Bern, 3. do 10. februar 1919).

⁵⁹ *Ibidem* II, str. 724–785.

⁶⁰ *Komunistična internacionala* I, str. 225–226 (Radiogram CK RKP/b/, 24. 12. 1918).

⁶¹ *Die II. Internationale 1918/1919* II, str. 751–758 (Labour Party: Memorandum on the International Peace Congress, 17. 12. 1918).

⁶² *Ibidem*, str. 760–763.

⁶³ *Ibidem* I, str. 24.

⁶⁴ *Ibidem* II, str. 765–779.

⁶⁵ Vandervelde je npr. nasprotoval – zaradi nemške okupacije Belgije – udeležbi SPD na konferenci.

⁶⁶ Kljub odcepitvi levih (komunističnih) skupin, v 'okrtnjeni' socialni demokraciji še zdaleč ni bilo enotnih pogledov na temeljne probleme socializma. Medtem ko so eni – v duhu časa (z besedami) – priznavali neobhodnost razrednega boja in zakonitost revolucije, sprejemali sovjetske kot možno proletarsko organizacijo in diktaturo proletariata kot obliko vladavine, so bili drugi zagrizeni nasprotniki komunizma in zagovorniki blokade ter vojne intervencije proti Sovjetski Rusiji. Vendar pa so si bili socialisti enotni v tem, da se je potrebno zoperstaviti proti revolucionarnemu prevratu kapitalističnega sistema v Evropi ter prepustiti družbeni razvoju mirni evoluciji v okviru obstoječega sistema. To stališče bo predstavljalo temelj politične platforme prenovljene II. internacionala.

⁶⁷ Braunthal, *Geschichte der Internationale* II, str. 168.

⁶⁸ *Ibidem*.

Ustanovitev komunističnega in obnovitev socialnodemokratskega tabora v letu 1919

Komunistični tabor

Resno oviro v pripravi in organiziranju reprezentativne mednarodne konference oziroma kongresa levih sil v Moskvi je predstavljal na eni strani izjemno težaven mednarodni in notranji položaj Sovjetske Rusije (blokada, državljanska vojna, prometne težave, zaprtost mej), ki je onemogočil nekaterim delegacijam zahodnoevropskega delavskega gibanja, da bi pravočasno prispele v Moskvo,⁶⁹ na drugi strani pa neugodne okoliščine, v katerih so se znašle novoustanovljene komunistične partije, soočene z lastnimi organizacijskimi problemi in večinoma brez izkušenih vodilnih osebnosti. Navkljub težavam se je pričel 2. marca 1919 v Kremlju pod predsedstvom Lenina prvi posvet⁷⁰ 52 delegatov,⁷¹ ki so zastopali 35 komunističnih partij oziroma socialističnih skupin in organizacij⁷² iz 21 držav Evrope, Azije in ZDA.

Posvetovanje se ni začelo kot kongres, temveč kot komunistična konferenca, ki naj pripravi ustanovitev nove internacionale šele na prihodnjem posvetovanju. Do takšne odločitve je prišlo na zahtevo delegata KP Nemčije Huga Eberleina (Max Albert), ki je na preliminarni seji 1. marca 1919⁷³ v imenu svoje partije izjavil, da je preuranjeno ustanavljati komunistično internacionalo. Stališče Eberleina je temeljilo na oceni takrat že pokojne R. Luxemburg, da še niso dozoreli vsi pogoji za ustanovitev Kominterne; argumenti so bili naslednji: »1. zahodnoevropsko delavstvo je globoko razočarano z izkušnjami predhodne – II. internacionale (z njenimi praznimi besedami, deklaracijami in odločitvami, ki so se kasneje spremenile v sramotni poraz); 2. nova internacionala mora biti zasnovana ne na lepih željah, temveč na resnični organizacijski moči komunističnih partij, a te so šele v formiranju, maloštevilne in slabotne; nova internacionala mora počakati, da se poveča in okrepi njena organizacijska baza, da bo lahko uspešno delovala; 3. javnosti je

⁶⁹ Odsotni so bili predstavniki Socialistične stranke Italije ter mnogi delegati levih opozicijskih skupin iz Francije, Velike Britanije in ZDA.

⁷⁰ *Der I. Kongress der Kommunistischen Internationale; Komunistička internacionala 1* (Stenogrami i dokumenti kongresa).

⁷¹ 34 delegatov je imelo odločujoči in 18 posvetovalni glas.

⁷² KP Nemčije, KP Rusije, KP Avstrije, KP Madžarske, KP Poljske, KP Finske, KP Ukrajine, KP Letonije (Latvije), KP Litve in Belorusije, KP Estonije, KP Armenije, komunistično skupino nemških kolonij v Rusiji, združenje skupin vzhodnih narodov Rusije, Socialistično delavsko stranko Amerike, leve zimmerwaldovce Francije, leve socialiste Švedske, švicarsko levico, norveško socialnodemokratsko stranko, Socialnodemokratsko stranko Švice, Balkansko revolucionarno federacijo (vsi z odločujočim glasom); angleško, francosko, češko, bolgarsko, švicarsko in jugoslovansko komunistično skupino, nizozemsko socialnodemokratsko skupino, turško, gruzijsko, turkeštansko, azerbajdžansko in perzijsko sekcijo centralnega biroja komunističnih organizacij narodov Vzhoda; kitajsko socialistično delavsko stranko, korejsko delavsko zvezo in zimmerwaldsko komisijo (vsi s posvetovalnim glasom). Glej poimenski seznam delegatov v: *Komunistička internacionala 1*, str. 220–222.

⁷³ Na preliminarjem posvetovanju delegatov nekaterih partij v Moskvi, pred začetkom I. kongresa KI, so sodelovali: Lenin, Zinovjev, Albert, Sirola, Klinger, Reinstein in drugi (ibidem, str. 285).

nujno potrebno predstaviti našo programsko usmeritev, v kateri bodo jasno izražene naloge in cilji revolucionarnega proletariata, kakor tudi nove internacionale;⁷⁴ 4. zaradi objektivnih razlogov (prometne ovire idr.) na ustanovni kongres niso prišli polnopravni in uradni delegati vseh komunističnih partij in levih skupin,⁷⁵ zaradi tega lahko predpostavljamo, da kongres ne odraža realnega organizacijskega stanja, saj največja zahodnoevropska gibanja pravzaprav niso zastopana.⁷⁶ Vodstvo KP Nemčije je tudi menilo, da se v Evropi še niso oblikovale in razvile takšne KP, ki bi lahko bile enakopraven partner RKP/b/⁷⁷ ter obenem izrazilo določene pomisleke do načina konstituiranja in metod delovanja Kominterne kot tudi vloge RKP/b/ v njej.⁷⁸ Čeprav so v KP Nemčije v principu zagovarjali potrebo po ustanovitvi nove, revolucionarne internacionale, so zaradi omenjenih pomislekov zastopali stališče, da je potrebno ustanovitev KI prestaviti na ugodnejši čas.

O vzdušju na seji je spregovoril nekaj dni kasneje G. Zinovjev na VIII. kongresu RKP/b/: »Predstavniki nemških komunistov je odločno zahteval, da zasedamo samo kot konferenca in ne kot kongres. V tem trenutku še niso prispeli avstrijski tovariši in balkanski predstavniki. CK naše partije, glede na oceno situacije, je bil trdno prepričan, da je nujno potrebno ustanoviti III. internacionalo. Vendar smo bili tudi takšnega mnenja: če so nemški komunisti proti, če oni postavljajo vprašanje ultimativno, potem ne moremo dopustiti razhajanja v odnosih z nemškimi spartakovci. To je bilo samo nekaj tednov po strašnih izgubah, ki so jih utrpeli, in mi smo rekli: 'čeprav nimajo prav, mi bomo popustili v tem vprašanju'. Takšno izjavo

⁷⁴ Proglas (24. januarja 1924) je izrecno poudaril, da platforma nove internacionale temelji na programu RKP/b/ in Spartakusbunda; v proglasu so tudi predstavljeni cilji in naloge revolucionarnega proletariata. Proglas Rosi Luxemburg ni bil poznan, saj je bila umorjena pred njegovo objavo (15. januarja 1919).

⁷⁵ Edini uradni delegati, ki so prišli iz evropskih dežel, so bili: Eberlein (Nemčija), Rutgers (Nizozemska), Steinhard /Gruber/ (Avstrija), Stange (Norveška) in Grimlund (Švedska). Vsi ostali udeleženci so bili še pred sklicem kongresa v Rusiji ter z izjemo ruskih predstavnikov brez stikov z vodstvi svojih partij; res pa je, da so – čeprav neuradni predstavniki svojih partij – večinoma delovali v skladu s pričakovanji svojih partij in skupin.

⁷⁶ Eberlein, *Spartakus und die Dritte Internationale*, str. 306–307; Mujbegović, *Prvi kongres Komunističke internacionale*, str. 203.

⁷⁷ Mišljena je organizacijska in politična prednost ruske boljševiške partije in njena dominantna vloga nasproti majhnim in 'nezrelim' komunističnim partijam.

⁷⁸ Pomisleki so temeljili na kritiki boljševiške taktike s strani R. Luxemburg, ki jih je predstavila v spisu K ruski revoluciji (*Izbrani spisi*, str. 741–782). V tem kontekstu je karakteristično mišljenje R. Luxemburg o vlogi nemških komunistov kot veznem elementu med ruskim in zahodnoevropskim gibanjem, kjer prihaja do izraza njen način videnja problema internacionale v vsej njeni razsežnosti in daljši perspektivi; obenem je tudi nasprotovala imenovanju novoustanovljene partije kot komunistične: »Naloga komunistov je, da odvrnejo socialistične partije od II. internacionale, posebno v zahodnoevropskih deželah, ter jih združijo v novo internacionalo [...] KP Rusije to ne bo lahko uspelo. Nasprotje med KP Rusije in socialističnimi partijami Zahoda, posebno Francije, Velike Britanije, Amerike, je tako veliko, da nam – nemškim revolucionarjem – pripada naloga, da vzpostavimo zvezo med revolucionarji na Vzhodu in socialisti zahodne Evrope, ki danes še plavajo v reformističnih vodah [...] To nalogo bomo lažje izpolnili, če nastopimo kot socialistična stranka; če se pojavimo kot komunistična partija, potem bi nam tesna povezanost z ruskimi komunisti otežila našo nalogo v zahodni Evropi« (Eberlein, *Spartakus und die Dritte Internationale*, str. 307).

je dal CK naše partije.«⁷⁹ Posvetovanje je zato sprejelo naslednji sklep: »Glede na to, da konferenca ni bila sklicana, da formalno ustanovi III. internacionalo, se bo ta ukvarjala z izdelavo programa, izvolila biro in poslala apel o zedinjenju. Naziv: Mednarodna komunistična konferenca. Zasedanje poteka v tajnosti. Vprašanje o tem, kako bo naprej, ostaja odprto.«⁸⁰

»Konferenca je bila tajna in jutranji časopisi niso ničesar sporočili,« se spominja A. Ransome,⁸¹ dopisnik časopisa *Manchester Guardian*. Iz tega izhaja, da so bili boljševiki zainteresirani, da se konferenci ne daje nobena publiciteta vse dotlej, dokler ne bodo objavili sklepa o ustanovitvi nove internacionale. Medtem so se ostale delegacije (v nasprotju z nemško), spodbujene z evropsko revolucionarno situacijo, izrekle za takojšnjo ustanovitev nove internacionale: 4. marca so sprejeli sklep, da se »mednarodna komunistična konferenca proglasi za ustanovni kongres ter s tem ustanovi Komunistična internacionala.«⁸² Na dnevnem redu Kongresa so bila naslednja vprašanja: 1. konstituiranje KI; 2. poročila delegatov o situaciji v svojih deželah; 3. programska platforma mednarodnega komunističnega kongresa (Buharin, Albert); 4. buržoazna demokracija in diktatura proletariata (Lenin, Rahja); 5. bernska konferenca in odnos do socialističnih struj (Platten, Zinovjev); 6. mednarodna situacija in politika antante (Osinski, Platten); 7. manifest KI (Trocki); 8. beli teror (Sirola); 9. volitve v biro in organizacijska vprašanja.⁸³

Gledano z vidika doseženega idejnega nivoja v tedanjem komunističnem gibanju ter ob upoštevanju dejstva, da so mnogi znani voditelji zahodnoevropske levice (Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Franz Mehring, Leo Jogiches in drugi) umrli ali bili ubiti v času od januarja do marca 1919, so programska načela nove internacionale le izdelali tedaj najpomembnejši teoretiki revolucionarnega marksizma. Pomen ustanovnega kongresa ni samo v tem, da je 'ustanovni', pač pa v dejstvu, da bodo njegove fundamentalne ideje, vsebovane v programskih dokumentih, dejansko ostale v veljavi vse do šestega kongresa KI (1928), ko bo sprejet uradni Program Komunistične internacionale.⁸⁴

⁷⁹ *Vos 'moj s'ezd RKP/b/*, str. 135.

⁸⁰ *Prvi kongres Treće*, str. 28–29.

⁸¹ Ransome, *Sechs Wochen im Sowjetrussland*, str. 107.

⁸² Sklep so soglasno sprejeli na 3. seji, edino delegacija KP Nemčije se je glasovanja vzdržala (*Komunistička internacionala* 1, str. 104–105).

⁸³ *Ibidem*, str. 7, 241.

⁸⁴ *Komunistička internacionala* 10 (Stenogrami i dokumenti VI. kongresa), str. 1685–1732 (Program KI). Novi Program (1928) je posebno poudarjal potrebo po utrjevanju enotnosti v mednarodnem komunističnem gibanju in podrejanju nacionalnih interesov obćim interesom gibanja ter vztrajal na brezpogojnem izpolnjevanju vseh sklepov vodilnih organov KI. Prvo deželo socializma je program obravnaval kot bazo svetovnega komunističnega gibanja, kot center in hegemon diktature proletariata, kot temelj boja za svetovno revolucijo. V programu so boljševiški partiji in sovjetski državi pripisali tako pomembno vlogo, da si brez njune pomoči ni bilo mogoče zamisliti uresničevanja revolucije v nobeni deželi. V takem pojmovanju že začutimo kal teorije o vodilni vlogi Sovjetske zveze v delavskem gibanju, o revolucionarnem procesu na svetu kot boju med dvema sistemoma držav, med kapitalističnim in socialističnim, ki imata vsak svoje središče oziroma vodilno silo, okrog katere se zbirajo, v skladu s svojimi razrednimi družbenimi težnjami, vsa druga gibanja in sile. Tu se je torej že takrat, čeprav še v nejasnih obrisih, rodila misel, ki je postala temeljni kamen kasnejše blokovske delitve (Lešnik, *Tretja internacionala*, str. 37).

Taktiko in strategijo nove internacionale je moč razbrati iz sprejetih programskih dokumentov in *Resolucije o odnosu do 'socialističnih' struj in bernske konference*. Temeljni tekst programskega značaja, *Platformo KI*,⁸⁵ sta izdelala Buharin in Eberlein, delegata dveh najmočnejših komunističnih partij, na podlagi Leninove teorije o imperializmu in proletarski revoluciji. Platforma je, izhajajoč iz analize imperialistične dobe, pozvala proletariat v boj za osvojitve državne oblasti, kar bo šele omogočilo uničenje politične oblasti buržoazije. Nadalje je okvalificirala buržoazno demokracijo kot diktaturo buržoazije in v uvedbi sistema sovjetov (svetov) videla tisti temelj proletarske demokracije, ki bo presegal buržoazni parlamentarizem oziroma razdvojenost med zakonodajno in izvršno oblastjo ter povezal volilno bazo z organi upravljanja. Na ekonomskem področju je Platforma postavila zahtevo po ekspropriaciji buržoazije in prenosu produkcijskih sredstev v družbeno lastnino proletarske države. Izhodiščna točka v Platformi, ki je začrtala naloge mednarodnega proletariata oziroma metode in taktiko proletarske revolucije, je bila ideja o neposredni vzpostavitvi diktature proletariata: »Nujen predpogoj zmagovitega boja je prekinitev odnosov ne samo z desnimi socialnimi demokrati, temveč tudi s 'centrom' (kautskijanci), ki v usodnih trenutkih redno zapuša proletariat [...] Na drugi strani je potrebno uresničiti blok s tistimi elementi revolucionarnega delavskega gibanja, ki so se – ne glede na to, da prej niso bili v socialistični stranki – postavili v celoti na stališče proletarske diktature v obliki oblasti sovjetov.«⁸⁶ Nazadnje se je Platforma zavzela za ponovno afirmacijo principa proletarskega internacionalizma, za koordinacijo mednarodne revolucionarne aktivnosti kot tudi za vzpostavitev zvez z narodnoosvobodilnimi gibanji v kolonialnih deželah: »Nasproti rumeni, socialistični internacionali, internacionala komunističnega proletariata podpira eksploatacijo ljudstva kolonij v njihovem boju proti imperializmu, da bi s tem pospešila končni zlom svetovnega imperialističnega sistema.«⁸⁷

Drugi kongresni dokument, ki je opredeljeval programska načela, so bile Leninove *Teze o buržoazni demokraciji in diktaturi proletariata*,⁸⁸ ki bodo postale eden izmed idejnih temeljev nove internacionale. Teze o buržoazni demokraciji so ohranile klasično leninsko argumentacijo⁸⁹ v korist proletarske diktature, ki se pojavlja kot višja oblika in zgodovinska zamenjava za buržoazno demokracijo:

- osvojitve politične oblasti proletariata pomeni strmoglavljenje oblasti buržoazije;
- osvojitve države se ne more omejiti zgolj na personalno spremembo vlade, uničiti je treba ves državni aparat;
- kot vsaka država tudi proletarska država ni nič drugega kot aparat prisiljevanja, vendar je aparat usmerjen na sovražnika delavskega razreda;
- diktatura proletariata, ki delavski razred uradno postavlja v vlogo vladajočega razreda, je le prehodno zgodovinsko obdobje;

⁸⁵ *Komunistička internacionala* 1, str. 137–142.

⁸⁶ *Ibidem*, str. 142.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*, str. 83–90.

⁸⁹ Glej: *Država in revolucija* (Lenin, *Izbrana dela* III, str. 172–287) ter *Proletarska revolucija in renegat Kautsky* (Lenin, *Izbrana dela* IV, str. 24–129).

- buržoazijo je treba ekspropriirati (razlastiti) in jo počasi spremeniti v delovni sloj družbe; tako bo prenehala diktatura proletariata, odmrila bo država in s tem bo odpravljena razdelitev družbe na razrede;
- tako imenovana demokracija, to je buržoazna demokracija, ni nič drugega kot prikrita diktatura buržoazije;
- nasprotno, diktatura proletariata – to je sovjetska oblast v Rusiji, Räte System v Nemčiji, Shop Stewards Committees in druge podobne ustanove svetov v drugih deželah – je zgrajena tako, da približuje delovne množice aparatu upravljanja;
- naloge proletariata na gospodarskem področju je mogoče uresničiti le ob družbenem usmerjanju proizvodnje in delavskega samoupravljanja.⁹⁰

Z dodatno resolucijo (treh točk),⁹¹ ki jo je Lenin predložil na samem kongresu, so obvezali komunistične partije v vseh deželah, kjer še ne obstaja sovjetska oblast, da je njihova poglavitna naloga – »pojasnjevati širokim množicam delavskega razreda zgodovinski pomen politične in praktične nujnosti nove proletarske demokracije, ki naj se uvede namesto buržoazne/meščanske demokracije in parlamentarizma«. Zgodovinski trenutek, ko je Lenin pisal *Teze*, je kazal na možni skorajšnji konec buržoazne demokracije; namreč, v akutni revolucionarni situaciji po koncu svetovne vojne in v pričakovanju širjenja svetovne revolucije so ustanovitelji Kominterne videli predznake bližnjega konca meščanske družbe in njene demokracije.⁹²

Dokumenti programske vsebine (Platforma KI, Teze o buržoazni demokraciji in diktaturi proletariata ter Manifest KI kot akcijski odraz prvih dveh) so v bistvu samo natančneje opredelili in poglobili programska izhodišča, objavljena 24. januarja (*O prvem kongresu KI*); zato jih je potrebno obravnavati kot stek najmanj treh različnih sestavin. Prvo predstavlja ideološka dediščina II. internacionale, saj se Lenin nikoli ni odrekel zgodovinskemu in političnemu reševanju njenih pozitivnih sestavin, tako da je vtisnil temu svojemu delu pri ponovnem ustanavljanju internacionale »vsebinsko in oblike, ki so nosili močan pečat te ideologije tudi tedaj, ko je bil njihov namen spreminjati jo in presegati«. ⁹³ Druga sestavina

⁹⁰ *Komunistička internacionala* 1, str. 83–89.

⁹¹ Ibidem, str. 143 (*Prilog uz Teze o buržoaskoj demokratiji i diktaturi proletarijata*).

⁹² V kasnejših fazah, ko bo nastopila nevarnost fašizma, bo KI poudarjala tudi določen pozitiven odnos do meščanske demokracije, npr. v *Tezah o taktiki KI* (Mednarodni fašizem), v: *Komunistička internacionala* 4 (Stenogrami i dokumenti IV. kongresa KI, 1922), str. 857.

⁹³ Ragionieri, *La Terza Internazionale e il Partito*, str. 42 (Lenin e l'Internazionale). Tudi Lindemann v svojem delu *Socialismo europeo e bolscevismo* izpostavlja razmerje, v katerem prihaja do idejnega prepletanja med boljševizmom in levico II. internacionale: »Privlačnost teorij Lenina ni bila odvisna samo od dejstva, da je bil uspešen revolucionar, ter od pomanjkljivosti vodstva zahodnih socialistov. Že pred letom 1917 so mnogi neruski socialisti izpovedali zamisli, ki so bile zelo podobne tistim, ki so jih kasneje označevali kot leninistične. Po drugi plati je Lenin temeljito raziskoval spise velikih zahodnih socialistov, ti spisi pa so bili temelj, na katerega so se opirale njegove izvirne in ruskim razmeram prilagojene rešitve« (ibidem, str. 57). Gornje trditve oziroma navezne točke lahko podkrepimo tudi z ekonomsko teorijo II. internacionale (konkretno, z analizo imperializma in oceno o neozdravljivosti značaja njegovih protislovij), ki nenehno zastavlja dilemo: »socializem ali barbarstvo«, pri čemer ne gre samo za njeno levo krilo, marveč tudi za sam 'pravoverni' center.

izvira iz ruske revolucionarne prakse: in sicer bolj tiste, ki se je izrazila v obdobju priprav boljševikov na osvojitev oblasti (gre za ključno obdobje, ki je zajeto med februarjem in oktobrom 1917 in ki se bo kar naprej pojavljalo kot obvezno merilo za delovanje evropskih revolucionarnih avantgard),⁹⁴ kot pa iz tiste, ki se je iztekla s prvim letom vodenja oblasti in državljanske vojne, čeprav je bila že obogatena z izkušnjami. Tretjo sestavino pa končno predstavlja prizadevanje v prid novemu strateškemu razmisleku, h kateremu so bile prisiljene leve struje v delavskem gibanju zaradi usmeritve in zaradi oblik, ki jih je dobil revolucionarni proces v Evropi, ki jo je bila pretresla poveljna kriza.⁹⁵ Vezni člen med temi sestavinami in hkrati njihov notranji ključ za razumevanje je bilo iskanje nove oblike proletarske demokracije, ki naj bi bila drugačna kot meščanska parlamentarna demokracija: prvina, ki je predstavljala razhajanje s socialističnim izročilom II. internacionale in ki je bila podlaga za srečanje med zahodnim revolucionarnim marksizmom in rusko prakso, je bila odkrita prav v takšnem pojmovanju oblasti, ki so jo dojemali kot proletarsko demokracijo in kot diktaturo zoper protirevolucionarne razrede in ki se je opirala na nove ustanove in sovjete – svete delavcev, kmetov in vojakov.⁹⁶ Programska izhodišča, ki jih je potrdil prvi kongres Komunistične internacionale in ki so jih izdelali boljševiki na podlagi svojih izkušenj in svojega branja teoretičnega in političnega razvoja revolucionarne levice na Zahodu in ki so bila vsaj deloma zasnovana kot abstrakten vzorec, se v stiku s stvarnimi silami in gibanji, ki jih je oktober sprožil po vsem svetu, spreminjajo ter obenem razvodenijo in obogatijo. Zgodovina prvega leta KI je v bistvu zgodovina zapletenega ter nelahkega srečanja boljševikov in revolucionarne levice na Zahodu.

Glede na to, da je imel ustanovni kongres relativno omejene naloge (prvotno so sklicali le konferenco!), na njem še niso izdelali trdnjših organizacijskih načel. Edina odločitev organizacijskega značaja je bila Resolucija o ustanovitvi Izvršnega komiteja Kominterne /IKKI/ in Biroja IKKI.⁹⁷ V prvi IKKI so (po sklepu kongresa)⁹⁸ delegirale po enega predstavnika najvplivnejše komunistične partije: Rusije, Nemčije, nemške Avstrije, Madžarske, Balkanske federacije, Švice, Skandinavije,⁹⁹ za ostale nacionalne partije so sklenili, da bodo dobile mesto v IKKI potem, ko bodo uradno (»v roku osmih mesecev«) pristopile k III. internacionali.¹⁰⁰ Šele 2. kongres (1920) je sprejel dokumente (*Pogoji za sprejem v KI*,¹⁰¹ *Statut*¹⁰²), ki so dali trdnjše organizacijske okvire novi internacionali.

⁹⁴ Boffa, *Povijest Sovjetskog saveza* I, str. 31–42.

⁹⁵ Te leve struje, »za katere preprosto mislijo, da so 'nove', so zelo blizu tistim anarhičnim in sindikalističnim strujam, ki jih je marksizem pred časom v delavskem gibanju že premagal, ki pa se zdaj pod pezo poraza in nemoči nasproti birokracijam spet pojavljajo« (Broué, *Rivoluzione in Germania*, str. 297).

⁹⁶ Agosti, *Ustanovitvene struje mednarodnega*, str. 317–318.

⁹⁷ *Komunistička internacionala* 1, str. 171 (Rezolucija o organizacionom pitanju).

⁹⁸ Ibidem, str. 133.

⁹⁹ Glej poimenski seznam članov vodilnih organov (1. kongres KI), v: *Komunistička internacionala* 12, str. 1393.

¹⁰⁰ *Komunistička internacionala* 1, str. 170 (Odluka o konstituisanju KI).

¹⁰¹ *Komunistička internacionala* 2, str. 392–396.

¹⁰² Ibidem, str. 421–424.

In kakšno stališče je zavzela nova internacionala do socialnodemokratskih strank? Glede na dejstvo, da je Komintern pravzaprav vzniknila iz razcepa v mednarodnem socializmu, in če ob tem upoštevamo še genezo idejnih bojev v okviru medvojne zimmerwaldskega gibanja, potem je seveda razumljivo, da uradni dokumenti KI (v prvih povojnih letih) odražajo izrazito odklonilen odnos tako do socialnodemokratskih strank kot tudi bernske konference (februarja 1919), ki je obnovila II. internacionalo. V tem kontekstu se je KI na 1. kongresu v *Resoluciji o odnosu do 'socialističnih' struj in bernske konference*¹⁰³ popolnoma ogradila od vseh ostalih socialističnih struj, ki niso kazale ne revolucionarne naravnosti ne pripravljenosti do razcepa v mednarodnem socializmu. Sprejeta resolucija ni zavrgla samo kakršnekoli možnosti sodelovanja s t. i. *Bernsko internacionalo*, ki je združevala desno reformistično krilo socialnodemokratskih strank, temveč je zavračala tudi sodelovanje s sredinsko, centristično strujo, ki se je formirala v pogojih svetovne vojne kot umirjena pacifistična opozicija nasproti uradni politiki večinske (desne) socialne demokracije. Vzrok ostremu levemu kurzu KI je bilo prepričanje o bližnji (evropski) proletarski revoluciji, ki bo razbila vse družbene in politične strukture zatiranja: poudarjena je bila potreba po »lomljenju« meščanskih institucij ter pomenu »neposredne akcije« in »odkritega boja« zoper državo (odklanjanje slehernega »kompromisa«, bojkotiranje sleherne oblike parlamentarnega delovanja, zavračanje aktivističnega dela v reformističnih sindikatih), prav tako pa tudi zahteva, da je treba opirati upravljanje v okviru proletarskega reda na takšne množične organizacije, kot so bili npr. sovjeti.¹⁰⁴

Socialnodemokratski tabor

Na konferenci v Bernu od 3. do 10. februarja 1919 (v literaturi znana kot konferenca obnove oziroma kontinuitete II. internacionala, odtod šteta kot njen 10. kongres) so sodelovali 103 delegati socialističnih in delavskih strank, v glavnem desni in centristi, iz 26 dežel sveta.¹⁰⁵ Zaradi prisotnosti nemških večinskih socialistov so sodelovanje na konferenci odpovedali belgijski socialisti in predstavniki Ameriške federacije dela. Vabilu na konferenco se niso odzvale socialnodemokratske/socialistične stranke Italije, Švice in Romunije (vključene v zimmerwaldsko združenje) ter boljševiki in levi eseri.¹⁰⁶

Osrednja pozornost konference¹⁰⁷ je bila osredotočena na dva ključna problema: 1. vprašanje vojne odgovornosti in 2. vprašanje »demokracije in diktature«.¹⁰⁸

¹⁰³ *Komunistična internacionala* 1, str. 144–148. Podrobneje o »Resoluciji« oz. kominternski oceni bernske konference v naslednjem podpoglavju.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Nemčije, Francije, Velike Britanije, Avstrije, Švedske, Nizozemske, Norveške, Danske, Češkoslovaške, Madžarske, Poljske, Španije, Bolgarije, Rusije, Finske, Estonije, Letonije, Irske, Grčije, Alzacije-Lorene, Gruzije, Armenije, Argentine, Kanade, Palestine in Italije (delegaciji reformistov /izključeni iz PSI leta 1912/ kot opazovalci).

¹⁰⁶ Braunthal, *Geschichte der Internationale II*, str. 168–170.

¹⁰⁷ *Die II. Internationale 1918/1919*, I str. 179–570 (Arbeiter- und Sozialistenkonferenz in Bern, 3. bis 10. Februar 1919: Protokoll).

¹⁰⁸ Konferenci je bil predložen naslednji dnevni red: 1. Društvo narodov in obča politika, 2. ozemeljsko vprašanje; 3. mednarodna delavska zakonodaja; 4. nadaljnja usmeritev konference

Daljša diskusija o vprašanju krivde oziroma odgovornosti za polom II. internacionala avgusta 1914 je izzvenela na eni strani v kritiki in obsodbi stališč in ravnanja SPD med vojno (predvsem s strani francoskih delegatov)¹⁰⁹ ter na drugi strani v pripravljenosti Nemcev, da obnovijo porušene medsebojne odnose s socialisti vseh dežel, kot tudi v njihovi izraženi volji po ponovni oživitvi socialistične Internationale.¹¹⁰ Spričo razcepa v mednarodnem socializmu je na koncu le prevladal skupni interes velikih socialističnih strank iz obeh vojnih taborov in nevtralnih dežel, da se znova »združijo« in – na podlagi »obojeustranske splošne odveze za njeno kapitulacijo« ob izbruhu svetovnega spopada¹¹¹ – obnovijo II. internacionalo.¹¹²

Bernska konferenca, ki se je časovno pokrivala z zasedanjem mirovne konference v Parizu,¹¹³ ni skrivala ambicij, da aktivno vpliva na odločitve pariške konference. Predlagani mirovni načrt Internationale, ki je podprl predlog za ustanovitev Društva narodov,¹¹⁴ je bil pravzaprav v soglasju s tistimi političnimi pogledi, ki so

(obnovitev internacionala). Konferenca je izvolila H. Brantinga za predsedujočega ter štiri podpredsednike: M. Wibaut (za nevtralne dežele), J. B. Justo (za Ameriko), A. Henderson (za antantne dežele) in K. Seitz (za dežele centralnih sil).

¹⁰⁹ *Die II. Internationale 1918/1919* I, str. 43.

¹¹⁰ Ibidem, str. 53. MSPD (Mehrheitliche Sozialdemokratische Partei Deutschlands) je, kljub ostremu napadu francoskih desnih socialistov (E. Milhau), uspelo – s podporo angleških voditeljev – preprečiti izključitev iz Internationale. To razhajanje med angleškimi in francoskimi socialisti glede SPD je pravzaprav zrcalna slika nasprotujočih si pogledov oziroma interesov med Francozi in Angleži na mirovni konferenci do položaja Nemčije v povojni Evropi: ali šibka Nemčija in močna Francija (francoski interes) ali ravnotežje moči med Francijo in Nemčijo (angleški interes). /Glej: Jordan, *Great Britain, France and the German*./ Iz povedanega lahko zaključimo, da v stališčih vodstev socialističnih strank, ki so sedaj v večini primerov zasedala ministrska mesta v koalicijskih vladah (skupaj z meščanskimi strankami), še naprej prevladuje »nacionalni« interes nad »internacionalnim«.

¹¹¹ Ibidem, str. 316. Konferenca je sklenila, da bo končna odločitev o »vojni krivdi« sprejela na naslednjem kongresu Internationale (op. v Ženevi, 1920).

¹¹² Konferenca je izvolila stalno komisijo (po dva predstavnika iz vsake nacionalne organizacije) za pripravo konstituiranja Internationale; za sedež sekretariata je bil določen Amsterdam.

¹¹³ 18. I. 1919 se je v Parizu začela mirovna konferenca, na kateri je sodelovalo 25 držav z vseh petih kontinentov, vendar brez Sovjetske Rusije. Dejanske odločitve je sprejemal svet četverice – predsedniki vlad ZDA (Wilson), Velike Britanije (Lloyd George), Francije (Clemenceau), Italije (Orlando). Poglavitna naloga konference ni bila samo sklenitev mirovnih pogodb, temveč tudi – na pobudo Wilsona – ustvaritev Društva narodov, s katerim naj bi zagotavljali mir in varnost s pomočjo mednarodnega sodelovanja. Društvo narodov je sprožilo »problem kolektivne varnosti«, to je odgovornosti vseh v društvu včlanjenih držav za svetovni mir. Temu velikemu vprašanju so bila podrejena še naslednja tri vprašanja: razorožitev, pomirjenje mednarodnih sporov in sankcije proti napadalcu. Pomembno obeležje časa, v katerem je zasedala konferenca, so bile socialne revolucije – nad konferenco je kot senca lebdel strah pred rusko in možno evropsko revolucijo – kar je precej vplivalo na stališča meščanskih vlad na konferenci.

¹¹⁴ Bernska konferenca je videla v Društvu narodov edino možnost za preprečevanje bodočih mednarodnih sporov, zato je naloga mednarodnega proletariata, da ga podpre. Glede kolonialnega vprašanja je bernska konferenca zahtevala omilitev režima v njih, ne pa tudi odprave kolonialnega sistema. Sporna ozemeljska vprašanja pa naj bi po mnenju bernske konference reševalo Društvo narodov s pomočjo plebiscita. V tem kontekstu je bernska konferenca predstavljala nadaljevanje tistega kurza, ki je pred vojno in med njo pripeljal večino evropskih socialističnih strank na »nacionalne« pozicije.

menili, da lahko Internacionala uspešno deluje le v pogojih miru (K. Kautsky).¹¹⁵ Clemenceau in Lloyd George sta soglašala, da Bernska internacionala s svojo delegacijo prisostvuje in spremlja mirovno konferenco (saj se je ta navsezadnje idejno in politično vklapljala v delo pariške konference), kakor tudi, da je njen predstavnik (A. Thomas) vključen v Mednarodni urad za delo, ustanovljen pri Društvu narodov.¹¹⁶ Bernskim organizatorjem je pravzaprav uspelo, da je konferenca v večini vprašanj presegla medsebojna nasprotja, tako med nacionalnimi partijami kot tudi med različnimi socialističnimi smermi, zastopanimi na konferenci. Večja razhajanja so se pokazala šele pri obravnavanju drugega temeljnega problemskega sklopa – v stališčih do boljševiške revolucije, do odcepitvenega zimmerwaldskega gibanja in do levih sil II. internacionale – ko je A. Thomas v debati na temo »demokracija in diktatura« zahteval jasno stališče konference do vprašanja diktature proletariata kot tudi nedvoumno opredelitev za demokracijo. V tem kontekstu sta bili konferenci predloženi dve resoluciji: večinska (Brantingova) in manjšinska (Longuet-Adlerjeva).¹¹⁷ Brantingova resolucija je izhajala iz prepričanja, da je pogoj za uveljavitev in ohranitev socialistične družbe 'demokracija' – »socializma brez demokracije ni«. Resolucija sicer neposredno ne omenja Sovjetske Rusije in boljševizma, ampak opozarja na – za socializem nesprejemljive – »metode diktature, ki bo pripeljala do državljanske vojne in v končni fazi do diktature reakcije«. V nasprotju z večino, ki je podprla Brantingovo resolucijo (tudi angleški in nemški neodvisni), sta se F. Adler in J. Longuet v t. i. »protiresoluciji« ogradila od vsakršne obsodbe boljševiških stališč, za katere »konferenca nima zadostnih podlag«, pa tudi vsaka prenatrpana obsodba bi samo »oteževala združevanje proletariata vseh dežel v prihodnosti [...] Pustiti želimo odprta vrata vsem razredno osveščenim revolucionarjem socialističnih partij vseh dežel [...] Nočemo biti sokrivci neke akcije proti Internacionali, saj bi določena poglavja Brantingove resolucije ('od buržoazije proti ruski revoluciji') lahko postala ovira za medsebojno sodelovanje«. ¹¹⁸ Čeprav protiresolucija ni dobila zadostne podpore, pa je večina partij le akceptirala predlog ruske delegacije, da konferenca pošlje v Rusijo študijsko komisijo (v njej naj bi bile zastopane vse socialistične smeri) z nalogo, da poroča Internacionali o gospodarskem in političnem položaju v Sovjetski Rusiji, medtem ko bi vprašanje boljševizma prenesli na dnevni red naslednje konference.¹¹⁹

In kako so ocenili bernsko srečanje mesec dni kasneje na 1. kongresu KI? Kongresna *Resolucija o odnosu do 'socialističnih' struj in bernski konferenci* je v

¹¹⁵ »Internacionala v vojni ni učinkovito orožje, v svojem bistvu je mirovni instrument. Njena velika historična naloga je boj za mir, razredni boj v miru« (Kautsky, *Die Internationalität und der Krieg*, str. 38–39).

¹¹⁶ Delegacija, ki jo je imenovala konferenca – Branting, Henderson, Huysmans (t. i. »akcijski komite«) ter Cachin, Thomas, Renaudel, Longuet, MacDonald in Stuart-Bunning – je bila zadolžena, da preda resolucijo bernske konference (mirovni načrt) pariški konferenci in skuša vplivati na njene odločitve (Sigel, *Die Geschichte der Zweiten Internationale*, str. 18).

¹¹⁷ *Die II. Internationale 1918/1919 II: Arbeiter und Sozialistenkonferenz in Bern*, 3. bis 10. Februar 1919 (Resolutionen).

¹¹⁸ »Protiresolucijo« je podprla večina Francozov, polovica Avstrijcev, Nizozemci, Norvežani, Španci in Irci.

¹¹⁹ Braunthal, *Geschichte der Internationale II*, str. 173.

prvem delu (podobno kot levica v Zimmerwaldu) obsodila ravnanje glavnih strank II. internacionale ob izbruhu imperialistične vojne – saj so »izdale delavski razred in pod krinko 'obrambe domovine' prešle na stran 'svoje' buržoazije [...] To je bil trenutek končnega bankrota in propada II. internacionale, pa tudi jasne razmejitve socialističnega gibanja na tri smeri: na socialšovinistično strujo (večina, ki sedaj deli oblast z buržoazijo ter se z geslom za meščansko 'demokracijo' bori proti socializmu), na strujo centra (socialpacifisti, kautskijanci in neodvisni, ki sedaj propagirajo 'medsebojno amnestijo' voditeljev socialističnih partij Nemčije in Avstrije na eni ter Francije in Anglije na drugi strani) ter na komunistično strujo (ki si je že od samega začetka vojne prizadevala za preobrazbo imperialistične v državljansko vojno ter v vrsti držav oblikovala jedra nove Internacionalne).« V drugem delu resolucija ocenjuje bernsko konferenco kot poskus, da bi znova združili velike socialistične stranke iz obeh vojnih taborov in nevtralnih dežel, in sicer na podlagi obojestranske splošne odveze za njeno kapitulacijo tik pred svetovno vojno, ter ostro obsoja stališča bernske konference do vseh vprašanj, s katerimi se je ta ukvarjala: o odgovornosti za vojno, o kolonialnem vprašanju, o Društvu narodov, o zakonih za zaščito dela, ki ohranjajo kapitalistično mezno suženjstvo itd. Resolucija pripominja, da sestav udeležencev bernske konference dokazuje, da nima svetovni revolucionarni proletariati nič skupnega s to konferenco »internacionalne stavkokazov, ki je in ostaja orodje v rokah buržoazije«. Kongres je zato »pozval delavce vseh dežel, naj začnejo odločno borbo proti Rumeni (Bernski) internacionali, in naj odvrnejo široke ljudske množice od te 'Internacionalne' laži in prevare«. ¹²⁰ Sprejeta resolucija je nedvoumno obsodila tako stališča desnega kot centrističnega krila socialnodemokratskih strank ter obenem zavrgla kakršnokoli možnost – ki so jo predlagali centristi v Bernu – skupnega bodočega sodelovanja oziroma preseganja medsebojnih nasprotij.

Po sklepu bernske konference je naslednje srečanje stalne komisije (1.–9. avgust 1919 v Luzernu)¹²¹ potekalo v pripravi na internacionalni kongres (osnutek statuta), predviden za 2. februar 1920;¹²² poleg tega so se na konferenci ukvarjali še s sankcioniranjem versajskega mirovnega sporazuma. Glede slednjega sta bili konferenci predloženi dve resoluciji: Renaudelova desničarska (večinska) in Longuetova centristična (manjšinska). Večinska resolucija, ki jo je sprejela konferenca kot svoje stališče, je odobrila določbe versajske mirovne pogodbe in s tem

¹²⁰ *Komunistična internacionala* 1, str. 144–148.

¹²¹ *Die II. Internationale 1918/1919 II*, str. 607–654. Na konferenci je sodelovalo več kot 50 delegatov iz 22 dežel.

¹²² Osnutek statuta je formuliral tri temelje, na katere naj bi se opirala Internacionala: 1. odprava kapitalistične družbene oblike ter zagotovitev popolne osvoboditve ljudstva, potem osvojitve politične oblasti in podružbljanja produkcijskih sredstev; 2. dolžnost strank je boj proti šovinizmu in imperializmu ter podpora Društvu narodov v zagotavljanju svetovnega miru in odpravi militarizma; 3. zastopanje in obramba interesov tlačnih ljudstev in ras.

antantne zahteve¹²³ do Nemčije,¹²⁴ medtem ko je Longuetova resolucija, ki so jo podprli predstavniki angleške ILP, USPD in Fr. Adler, protestirala proti sistemu pariških mirovni pogodbi,¹²⁵ proti intervencijskim pohodom v Sovjetsko Rusijo in na Madžarsko ter izjavila, da je dolžnost Internacionala, da podpre rusko revolucijo, kajti sovražstvo – s katerim kapitalistične vlade preganjajo ruske boljševike – ima »svoj izvor v boljševiških naporih, da bi povzročili socialne prevrate«, kar pa je dejansko skupni cilj vseh socialistov. Centristično usmerjena manjšina si je, podobno kot v Bernu, nedvoumno prizadevala za normalizacijo odnosov z ruskimi boljševiki in je – kljub odklonilnemu stališču do socialne demokracije, ki ga je zavzel 1. kongres KI – še naprej verovala v možnost oblikovanja »enotne fronte« delavskega razreda znotraj neke Internacionala, ki bi temeljila na načelih »razrednega boja in brez kompromisarstva z meščanskimi strankami«. ¹²⁶ Desničarska večina (predvsem angleška delavska partija in nemški večinski socialisti) se je pri zavračanju pobud in stališč centristične manjšine sklicevala na principe parlamentarne demokracije – za katere se Internacionala zavzema – in ki zavračajo vsakršno obliko diktature in s tem seveda tudi boljševiški sistem. Prav zaradi nasprotujočih si stališč (desnice in centra) do boljševiške Rusije je spodletel poskus obnovitve 'stare' II. internacionala, saj so se tudi centristične SDS pričele idejno vse bolj oddaljevati od Bernske internacionala.¹²⁷

Poglabljanje idejnih in programskih nasprotij v letu 1920

Moskovska internacionala

Po mnenju večine zgodovinarjev Kominterne je bila KI v letu 1920 na vrhuncu svojega revolucionarnega vzpona. V tem kontekstu je 2. kongres KI (julij/avgust 1920) predstavljal kulminacijo poveljnega revolucionarnega zanesenjaštva in velikega zgodovinskega upanja, kar je bilo opaziti tako v razpoloženju delegatov kot tudi v vsebini kongresnih dokumentov. Po splošnem prepričanju tedanjih protagonistov komunističnega gibanja so dozoreli objektivni zgodovinski pogoji za razvoj revolucije; »manjkajo samo sposobne in samostojne komunistične partije, ki bi usmerjale in pospešile revolucionarni proces«. Zato je bila prvenstvena naloga nove

¹²³ V nobenem parlamentu štirih velikih sil (ZDA, Veliki Britaniji, Franciji, Italiji), ki so krojile poveljni zemljevid sveta, ni bila socialnodemokratska/socialistična stranka toliko močna, da bi se lahko zoperstavila parlamentarni odobritvi versajskih določil; odtod njihova podpora antantnemu diktatu na luzernski konferenci.

¹²⁴ Nemčija je izgubila v Evropi 73.000 km² in okrog 7 milijonov prebivalcev. Najtežje določilo mirovne pogodbe pa je bila zahteva o plačilu vojne odškodnine (reparacij), ki bi jo morala Nemčija plačati antantnim zaveznikom. Višina reparacij v pogodbi ni bila točno določena; z njo se je ukvarjala posebna antantna reparacijska komisija, ki je izhajala iz dejstva izključne krivde Nemčije in njenih zaveznic za vojno.

¹²⁵ Resolucija je mirovne pogodbe označila kot diktat zmagovalcev in je zato zahtevala njihovo revizijo.

¹²⁶ *Die II. Internationale 1918/1919 II*, str. 655–682.

¹²⁷ Braunthal, *Geschichte der Internationale II*, str. 176.

internacionala, kot so poudarili na kongresu, da vzpodbudi in pospeši ustanavljanje revolucionarnih partij v vseh deželah in jim pomaga, da se idejno usposobijo za odločilne bitke. Za razliko od 1. kongresa KI, ki je bil sklican v naglici, so 2. kongres skrbno pripravljali. Če so organizatorji na 1. kongres povabili samo somišljenike (»leve revolucionarne struje«),¹²⁸ je bil sedaj krog vabljenih mnogo širši (kar ni bil slučaj) – od levičarskih partij prek anarhosindikalističnih zvez do ženskih in mladinskih organizacij¹²⁹ – kar opozarja na heterogenost stališč, tendenc kot tudi grupacij, ki so se zbrale na kongresu. Drugi kongres naj bi predvsem zaključil že na prvem kongresu začeti proces organizacijskega oblikovanja Kominterne – v smislu vzpostavitve trdnih organizacijskih temeljev KI kot »generalnega štaba« prihajajoče svetovne proletarske revolucije; nadalje naj bi razmejil komunistične in centristične struje v delavskem gibanju ter na neboleč način pridušil levičarske, anarhosindikalne in druge sektaške težnje v okviru komunističnega gibanja ter, končno, vključil osvobodilna gibanja kolonialnih ljudstev v splošni boj proti imperializmu in oblikoval temelje za delavsko-kmečko zvezo v agrarnih deželah Evrope in Azije.

Drugi kongres KI, na njem je sodelovalo 218 delegatov v imenu 67 partij in organizacij iz 37 držav Evrope, Azije, Amerike in Avstralije,¹³⁰ se je pričel 19. julija 1920 v Petrogradu z Leninovim referatom »O mednarodni politični situaciji in nalogah Komunistične internacionala« ter nadaljeval z delom v Moskvi od 23. julija do 7. avgusta. Lenin je v referatu – ki je pravzaprav pomenil prilagajanje njegove teorije o imperializmu na nove, poveljne razmere – podal sliko svetovnega gospodarstva v pogojih »poveljnega kaosa«, ko so se posedmerili državni dolgovi večine evropskih držav; obenem je opozoril na absolutno dominacijo ZDA, ki je kot edina imela koristi od vojne, saj so njene dolžnice postale skoraj vse dežele sveta. V razmerah vsesplošne socialne zaostritve prihaja, po Leninovem mnenju, do streznitve ljudskih množic, ki odkrivajo resnični imperialistični značaj brest-litovskega miru, versajskega mirovnega sporazuma in Wilsonovih 14 točk; sedaj se ne zastavlja več vprašanje, 'ali bo revolucija ali ne', temveč se postavlja vprašanje, kako naj se izkoristi ekonomska in politična kriza za cilje revolucije oziroma kako pospešiti pripravljenost proletariata na revolucijo. V nasprotju z 'levimi' strujami, ki so pripravo na revolucijo največkrat razumele kot umetno pospeševanje revolucionarnega procesa – s puči, prezgodnjimi akcijami in sektaškim ločevanjem od ljudskih množic – je Lenin izrecno poudaril, da perspektive razvoja svetovne revolucije in anticipiranega razpada imperializma ni potrebno razumeti mehanično in fatalistično, temveč predvsem kot stvar organizacije in idejne priprave na revolucijo. Ta revolucija, poudarja Lenin, ni samo proletarska zadeva, temveč stvar usode milijonov ljudi v boju proti imperializmu.¹³¹ Osrednji problem je v tem, da so objektivni pogoji za revolucijo že dozoreli, težava pa je v pomanjkanju močnih komunističnih partij (t. i. subjektivnih sil), ki bi bile sposobne revolucijo

¹²⁸ *Komunistična internacionala* 1, str. 229 (Sklic 1. kongresa KI).

¹²⁹ *Ibidem* 2, str. 447–449 (Sklic 2. kongresa KI).

¹³⁰ *Ibidem*, str. 469–476 (Spisek delegatov 2. kongresa KI).

¹³¹ *Ibidem*, str. 11–23.

realizirati. Po Leninovem mnenju razmah komunističnega gibanja ovirata dve prepreki – »centristične struje«, ki igrajo dvojno politiko: na eni strani nikakor ne želijo pretrgati stikov z II. internacionalo, na drugi pa se priključajo v KI, ter »levo sektaštvo«, kateremu pozicija KI ni dovolj revolucionarna. Če imamo v vidu resolucijo 1. kongresa KI »o odnosu do 'socialističnih' struj in bernski internacionali«, ki je zavzela odklonilno stališče tako do desnih kot centrističnih delavskih strank, je sedaj opaziti pomemben preobrat oziroma diferenciacijo v odnosu KI do slednjih. V času 1919/20 je namreč prišlo predvsem v centrističnih strankah razvitih evropskih dežel (kot posledica razočaranja nad Wilsonovimi obljubami in nemočjo parlamentarizma) do ločevanja večjega dela članstva od njihovega vodstva, kar je bil eden izmed pomembnih temeljnih pogojev za pomnožitev in okrepitev komunističnih partij. Poleg tega je na porast zanimanja večjega števila delavskih strank v času med 1. in 2. kongresom KI za vključitev v mednarodno komunistično organizacijo potrebno iskati v uspešnem zoperstavljanju sovjetske oblasti intervencionističnim in kontrarevolucionarnim silam ter s tem ohranitvi pridobitev »oktobra«, predvsem pa v politiki same Bernske internacionale, ki je z javno podporo buržoaznega koncepta ureditve povojnega sveta (na mirovni konferenci in v Društvu narodov) ter z obsodbo oktobrske revolucije in diktature proletariata odvrnila od sebe del centrističnih partij. V konkretni situaciji, ko je po oceni IKKI »postala moda«¹³² biti včlanjen v KI, so Kominterna in njene sekcije stale pred dvojno nalogo: na eni strani je šlo za politiko pridobivanja nezadovoljnega centrističnega članstva v vrste KP, na drugi pa za ostro zavrnitev njihovih vodstev, ki so ostala v organizacijski navezi z II. internacionalo. Protagonisti III. internacionale so se dobro zavedali, da se morajo že vnaprej z organizacijskimi sredstvi zavarovati pred možnostjo vdora oportunitizma v novo mednarodno delavsko organizacijo, ki je svojčas pokopal II. internacionalo. V tem smislu je tudi potrebno razumeti potrebo po oblikovanju »pogojev za sprejem v KI«, ki naj bi s svojimi radikalnimi zahtevami odvrnile borbeno članstvo socialističnih partij od njihovih oportunističnih voditeljev. Glede na kasnejše pomembne praktične posledice v mednarodnem delavskem gibanju, je formuliranje »pogojev« predstavljalo nedvomno usodno in zelo pomembno odločitev, sprejeto na 2. kongresu KI. Prvotni Leninov osnutek teksta »Pogoji za sprejem v KI«, ki je bil objavljen v časopisu *Die Kommunistische Internationale* (20. 7. 1920) je vseboval 19 točk;¹³³ v diskusiji v komisiji in na kongresu so opravili nekaj stilističnih sprememb in dodali dve novi točki.¹³⁴ Končna verzija dokumenta je tako opredelila »21 pogojev«, ¹³⁵ ki jih je morala izpolniti sleherna partija, če je hotela postati članica KI. Med najvažnejšimi »pogoji«, ki so postavili ostro razmejitev komunističnih partij od ostalih delavskih struj, predvsem centrističnih, ter natančneje opredelili idejno usmeritev KI, so zlasti tile:

¹³² Ibidem, str. XII.

¹³³ *Treća internacionala* II, str. 193–198 (Lenin, Uslovi /19/ za prijem u KI).

¹³⁴ *Komunistička internacionala* 2, str. 127–217; Droz, *Memoari sekretara Kominterne*, str. 28–31.

¹³⁵ *Komunistička internacionala* 2, str. 392–396; Britovšek, *Stalinov termidor*, str. 533–535.

- » – 6. Partija, ki se želi vključiti v III. internacionalo, je dolžna razkrinkavati ne le socialni patriotizem, ampak tudi laž in licemerstvo socialnega pacifizma [...]
- 7. Partije, ki se želijo vključiti v KI, so dolžne priznati nujnost popolnega in absolutnega razcepa z reformizmom in s politiko 'centra' [...] KI brezpogojno in ultimativno zahteva, da je treba razcep izvesti v najkrajšem času [...]
- 12. Partije, ki so vključene v KI, morajo temeljiti na principih demokratičnega centralizma. V sedanji epohi zaostrenega razrednega boja bo KP lahko izpolnila svojo dolžnost samo, če bo organizirana na kar najbolj centralističen način, če bo v njej vladala železna disciplina in če bo njen partijski center, oprt na zaupanje partijskega članstva, razpolagal z vso oblastjo, avtoriteto in najširšimi pooblastili.
- 14. Vsaka partija, ki se vključi v KI, je dolžna brezpogojno podpreti vsako sovjetsko republiko v njenem boju proti kontrarevolucionarnim silam [...]
- 15. Tiste partije, ki so vse doslej obdržale stare socialnodemokratske programe, jih morajo v najkrajšem času spremeniti in sprejeti nove, komunistične programe, prilagojene posebnim razmeram v njihovih deželah v smislu sklepov KI. Po pravilu mora program vsake partije, vključene v KI, potrditi redni kongres KI ali njen IK. V primeru, če bi IKKI programa ne potrdil, se ima partija pravico obrniti na kongres Kominterne.
- 16. Vsi sklepi kongresa KI kot tudi sklepi njenega IK so obvezni za vse stranke, ki so včlanjene v KI. Kominterna, ki deluje v pogojih najostrejših državljanske vojne, mora biti zaznamovana veliko bolj centralistično, kot je bila II. internacionala. Pri tem so KI in njen IK razumljivo dolžni upoštevati različne razmere, v katerih se morajo posamezne partije boriti, delati in sprejemati splošne sklepe.
- 17. Vse stranke, ki se želijo vključiti v KI, morajo spremeniti svoj naziv, tako da se bodo imenoval: Komunistična partija te in te dežele (sekcija KI). Vprašanje naziva ni samo formalno, ampak je tudi politično vprašanje velikega pomena. KI je objavila vojno vsemu buržoaznemu svetu in vsem rumenim socialnodemokratskim strankam. Vsem delavcem sveta mora biti jasna razlika med komunističnimi partijami in starimi socialnodemokratskimi ali socialističnimi strankami, ki so izdale zastavo delavskega razreda.
- 21. Člane partije, ki principialno odklanjajo pogoje in teze, ki jih je postavila KI, je treba iz partije izključiti. To velja tudi za delegate na izrednih partijskih kongresih.«¹³⁶

Tako postavljeni in precizirani »pogoji« so sedaj nedvoumno omogočali, da se izvrši diferenciacija med levim (komunističnim) in desnim (socialnodemokratskim) krilom delavskega gibanja ter pospeši proces razslojevanja centrističnih struj na levico, ki naj bi se priključila Kominterni, in desnico, ki se v bistvu ne razlikuje od desnih reformističnih struj. S tako predvideno polarizacijo naj bi se tudi, po mnenju kongresa, dokazal začasen obstoj 'kompromisarske' centristične struje, ki pa bo – prek »Druge in pol« internacionale – živela vse do leta 1923.

¹³⁶ Ibidem.

Kongresna diskusija ob sprejemanju »21 pogojev«, s katerimi naj bi – po mnenju njenih akterjev – oblikovali takšne organizacijske pogoje, ki bi pospešili rast in krepitev komunističnih partij, je na eni strani pokazala, da so bili nasprotniki tako formuliranih pogojev v glavnem iz vrst socialistov – centristov in anarhosindikalistov, medtem ko v komunističnih partijah ni bilo večjih nasprotovanj, ker so menili, da je uvedba principa strogega centralizma pravzaprav garancija za uspešno revolucionarno akcijo. Po daljših diskusijah so »21 pogojev« sprejeli (6. avgusta 1920) z dvema glasovoma proti.¹³⁷ In kako je videl kongresno atmosfero ob sprejemanju »pogojev« Leninov biograf Louis Fischer: »Teze in vse drugo, kar so predložili Rusi, je bilo 'sprejeto soglasno', izjema je bil le Serrati, vodja radikalno usmerjene italijanske socialistične stranke. Serrati se je glede nekaterih sklepov vzdržal, češ da tisto, kar ponuja Lenin, 'ne ustreza v celoti potrebam revolucije na Zahodu'. Mimo tega so Italijani v zasebnih pogovorih prišepnili še dvaindvajseti pogoj: prostozidarje naj bi izključili iz komunističnih partij. Lenin in Trocki sta se takšni misli uprla. Med Italijani je bila precej razširjena vera, da so kremeljski voditelji pritajeni prostozidarji. Drugi, bolj trezni, pa so bili prepričani, da sovjetsko vodstvo ne dojema pomena, ki ga ima to vprašanje na Zahodu. Leninovih enaindvajset pogojev je terjalo od partij, ki so se potegovala za članstvo v KI, da izženejo 'revizioniste', 'oportuniste', 'sluge buržoazije' in druge podobne ohlapne in neznanstvene kategorije ter da postanejo enote poklicnih revolucionarjev, izurjenih za bližnjo svetovno revolucijo. Lenin je čutil in tudi povedal, da so posledice prve svetovne vojne, ki so dale moč sovjetski revoluciji, slej ko prej odločilen sestavni del evropskega družbenopolitičnega življenja. Ker je bil rusocentričen ter ves zakopan v boje z Zahodom (prav v času 2. kongresa KI je ruska vojska vdrla na Poljsko), je Lenin videl utvaro rdeče Evrope prav v trenutku, ko je ta začela postajati črna.«¹³⁸

Vik in krik v zahodnoevropskem delavskem gibanju na ta »diktat Moskve«, kot so tedaj označevali »pogoje«, je bil spodbujen z dejstvom, da razmere za njihovo realizacijo – v večini delavskih partij, na katere naj bi se nanašali omejnjeni »pogoji« – niso bile dovolj zrele. Medtem ko je v nekaterih partijah relativno lahko in neboleče prišlo do razcepa (npr. v Neodvisni socialnodemokratski stranki Nemčije /USPD/, katere levo krilo se je priključilo KI), pa v drugih partijah (npr. v Socialistični stranki Italije) razcep ni potekal po pričakovanjih KI. Izzvana diferenciacija, katere cilj je bila dokončna idejna homogenizacija mednarodnega delavskega gibanja pod vodstvom Moskve, je dosegla le delni uspeh. Zato so »pogoji«, ki so bili izrazito aktualnopolitično naravnani, v politiki KI (od leta 1921 naprej) postopoma izgubljali svoj prvotni značaj.

Bernska internacionala

Pod vplivom splošnega evropskega revolucionarnega vrenja in nestrinjanja s politiko večine so se pričele centristične socialnodemokratske partije stranke idejno vse bolj oddaljevati od Bernske internacionala, kar je imelo za posledico

¹³⁷ Ibidem, str. 347–348.

¹³⁸ Fischer, *Leninovo življenje* II, str. 156–157.

tudi preložitev (na predlog avstrijske socialnodemokratske stranke) predvidenega februarskega kongresa Internacionala na konec julija. Medtem je cela vrsta SDS (Švice, Avstrije, Italije, Nemčije /USPD/, Francije, Španije, Norveške, Amerike)¹³⁹ prekinila svoje zveze z Bernsko internacionalo. Okrnjena ženevska konferenca, ki je zasedala kot XI. kongres II. internacionala (od 31. julija do 5. avgusta 1920), je imela na dnevnem redu nevhvaležno točko (preneseno z bernske konference) – dati dokončni odgovor na svetovno-zgodovinsko vprašanje o odgovornosti za svetovno vojno. Glede kočljivega vprašanja sta se oblikovali dve stališči: angleška delegacija je obravnavo o vojni krivdi zavračala z utemeljitvijo, da naj se kongres ne obrača v preteklost, pač pa naj obravnava bodoče naloge, medtem ko so Francozi in Belgijci vztrajali pri razpravi in izreku sodbe. Zagato so rešili nemški večinski socialisti s predložitvijo spomenice »K zagovoru za svetovno vojno«. Kongresna komisija je ugotovila, da je SPD v svoji spomenici sama pojasnila, da je »nemška revolucija – na veliko nesrečo sveta in nemškega naroda – izbruhnila pet let prepozno, zato se ni bilo mogoče uspešno boriti proti imperializmu in militarizmu [...] cesarska Nemčija je s kršitvijo nevtralnosti Belgije in s trpinčenjem prebivalstva zasedenih ozemelj storila zločin proti mednarodnemu pravu [...] republika Nemčija se je obvezala popraviti posledice vojne, ki jih je storila cesarska Nemčija«.¹⁴⁰ Izjava o odgovornosti za svetovno vojno, ki jo je podala SPD, je zadovoljila kongres.

V nadaljevanju je kongres razpravljal o programskih nasprotjih med boljševiki in socialnimi demokrati – o tistem pomembnem vprašanju in nanj izrečenem odgovoru, ki bo idejno in programsko ne samo ločil II. in III. internacionala, pač pa bo tudi nenehen vir medsebojnih nesoglasij. Podlaga za kongresno razpravo je bila »Resolucija o političnem sistemu socializma«, ki jo je pripravila komisija pod predsedstvom S. Webba. Resolucija je v uvodu pojasnila, da je postala odprava kapitalističnega sistema in prevzem politične oblasti s strani delavskega razreda – kot se je to pokazalo v vojni in na mirovnih pogajanjih – zgodovinska nujnost. Glede vprašanja metod in oblik boja delavskega razreda za prevzem politične oblasti, resolucija kategorično zavrača uporabo sile in terorja (in tu se sedaj loči od boljševiške ideologije): »Glavna naloga delavske vlade je zagotovitev demokracije v socializmu [...] Svojo politično organizacijo socializem ne bo gradil na diktaturi [...] Svoje naloge ne more iskati v tlačenju demokracije, temveč je njegova zgodovinska naloga veliko večja – doprinesti k popolnemu razvoju demokracije. Pod demokracijo naj se razume parlamentarna demokracija, kajti parlament zastopa vso oblast ljudstva.«¹⁴¹ V diskusiji sta Vandervelde in Scheidemann pozdravila jasno ločitev med moskovskim komunističnim sistemom in demokratičnim sistemom II. internacionala. J. H. Thomas je povedal, da angleški delavci nasprotujejo uvedbi Leninove diktature v Angliji in v tem primeru grozijo s stavko. T. Shaw (član laburistične stranke in angleške delegacije – študijske komisije – ki je aprila

¹³⁹ Omenjene centristične SDS bodo ustanovile februarja 1921 na Dunaju *Mednarodno delavsko združenje socialističnih strank* (»Drugo in pol« internacionala). Glej: Lešnik, *Iskanje tretje poti*, 575–590.

¹⁴⁰ *Bericht des Internationalen Sekretariats*, str. 10–11.

¹⁴¹ Ibidem, str. 36–38.

1920 raziskovala razmere v Sovjetski Rusiji) je obsodil komunistični sistem kot sistem tiranije, »izvrševan od prgišča ljudi«. Proti kongresni resoluciji in obsodbi boljševizma je glasoval in nastopil edino N. MacLean (delegat ILP¹⁴²), ki je izjavil, da je v deželah z močno delavsko organizacijo možna revolucija po mirni poti, vendar ni v Rusiji pred revolucijo obstajala nobena masovna organizacija delavskega razreda. Napaka II. internacionala je bila, je trdil MacLean, da je obsodila boljševizem, namesto da bi mu ponudila roko; na ta način bi se Tretja vrnila k stari – Drugi internacionali. Kljub enotni obsodbi boljševizma je okrnjeni ženevski kongres zadolžil angleško *laburistično stranko* /LP/ za prevzem vloge posrednika med Internacionalo in socialističnimi strankami, ki na kongresu niso sodelovale – s ciljem ponovne vzpostavitve medsebojnih stikov in s tem enotnosti Internacionala.¹⁴³ Kongres je na koncu sprejel še v Luzernu (1919) pripravljen osnutek statuta,¹⁴⁴ predstavil sedež sekretariata Internacionala v London ter sklenil, da bo naslednji kongres Internacionala v Bruslju leta 1922, do katerega pa ni prišlo.¹⁴⁵

Po objavi »21 pogojev KI« in napovedi centristov, da se bodo združili v povsem novo internacionalo, je LP – skladno s sklepom ženevske konference – naslovila »odprto pismo« socialističnim in komunističnim strankam sveta¹⁴⁶ in v njem dala pobudo, da bi ponovno vzpostavili medsebojne organizacijske stike ter dosegli enotnost Internacionala. V »pismu« je LP po eni strani obrazložila poglede in stališča Bernske internacionala do tistih ključnih problemov socialističnega gibanja, ki so bili izvor nesoglasij med posameznimi strujami znotraj gibanja, po drugi pa izrazila nujnost, da se – v korist socializma – čim prej presežejo medsebojna nesoglasja in doseže organizacijska enotnost gibanja. V točki »Vojna in Internacionala« pismo ugotavlja, da ob izbruhu vojnega spopada Internacionala na konferenci v Bruslju (29. do 30. julij 1914) ni bila dovolj močna, da bi preprečila militaristično naravnost kapitalizma in imperializma. Po mnenju LP so objektivne okoliščine (transportne težave, vizumi idr.) kot tudi različni pogledi znotraj socialističnega gibanja na zlom Internacionala onemogočili sklic mednarodne socialistične konference v prvih letih vojne. Tistih nekaj konferenc socialistov pa je bilo tako nereprezentativnih, vključno s tisto v Stockholmu 1917. leta, ki jo je sklicala II. internacionala, da niso mogle rešiti problemov, postavljenih pred celotno socialistično gibanje. Šele po podpisu premirja so okoliščine omogočale, da je bila lahko, tokrat na pobudo Britancev, sklicana konferenca v Bernu, ki naj bi ponovno združila socialistično gibanje v enotno mednarodno organizacijo. Ti poskusi so se nadaljevali v Amsterdamu (aprila 1919), Luzernu (avgusta 1919) in Ženevi (avgusta 1920). »Britanci smo bili mnenja, da naj nacionalno socialistično gibanje ohrani svojo avtonomijo ter se na mednarodni ravni poveže v skupno organizacijo; na ta način bi se preprečila mednarodna delitev gibanja, ki je posledica različnosti politike nacionalnih sekcij. V svojih prizadevanjih nismo bili uspešni,« ugotavlja LP v pismu, saj je »antipro-

¹⁴² Independent Labour Party (Neodvisna delavska stranka).

¹⁴³ Braunthal, *Geschichte der Internationale*, str. 178.

¹⁴⁴ Sigel, *Die Geschichte der Zweiten Internationale*, str. 126–131 (Statut der II. Internationale, Genf 1920).

¹⁴⁵ Braunthal, *Geschichte der Internationale II*, str. 179.

¹⁴⁶ Sigel, *Die Geschichte der Zweiten Internationale 1918–1923*, str. 136–140 (Letter from British Labour to the Socialist and Communist Parties of the World /December 1920/).

pagandi uspelo ločiti nacionalne sekcije od II. Internacionala,« češ da je ta izdala mednarodni socializem. LP v tem kontekstu ugotavlja, da je večina socialističnih strank med vojno podprla nacionalne obrambne bloke z njihovimi vladami vred; tu je bilo samo nekaj izjem, ki so lahko obtoževale druge. Zato Internacionala ne gre ocenjevati po njeni politiki v vojnih letih. V nadaljevanju pismo ugotavlja, da je II. internacionala izpolnila svojo internacionalistično dolžnost do sovjetske oblasti, saj si je z vsemi sredstvi, tako gospodarskimi kot političnimi, prizadevala preprečiti in ovirati antantno politiko in njeno reakcionarno vojaško intervencijo v Sovjetsko Rusijo in na Madžarsko. Pismo namenja posebno pozornost stališču do »ruske revolucije«, saj ugotavlja, da je njen rezultat konfrontacija mednarodnega socializma ter delitev gibanja na dva tabora. »Boljševizem je uvedel metodo merjenja politične moči z oboroženo silo in sedaj poskuša ohraniti svojo moč z istimi metodami [...] II. internacionala zato zavrača boljševizem na takšnih osnovah [...] Vsak socialist, ki ima vsaj nekaj mednarodnega instinkta, bo uvidel, da Internacionala, zasnovana na moskovskih principih, ne more nikoli predstavljati kaj več kot samo najmanjšo in najmanj vplivajočo frakcijo socialističnega gibanja v različnih državah [...] Zahtevamo združeno internacionalo, ki bo temeljila na bolj liberalnih osnovah, kot pa to zahteva Moskva [...] Želimo ohraniti stike z našimi kolegi v vsaki državi ter želimo biti prisotni na njihovih konferencah, se z njimi konzultirati, jim pomagati in prositi za pomoč, toda odločno moramo odkloniti moskovske pogoje in moskovske metode kot ceno za nadaljnje sodelovanje.« Pismo LP v zaključku apelira na socialistične in komunistične partije, da aktivno podprejo pobudo za ponovno vzpostavitev delovanja enotne Internacionala. Svojo pobudo utemljuje LP z ugotovitvijo, da sta se »imperializem in njegov dvojček kapitalizem zaznamovala s sramoto in zaničevanjem; njun poraz je bil v svetu proglašen za odgovornega za masacre in revščino človeštva«. Ob tem se socialističnemu gibanju zastavlja vprašanje, kako izkoristiti ranljivost kapitalizma. »Te priložnosti so bile predstavljene socialistom različnih držav na različne načine. V eni skupini držav je bila revolucija možna, v drugih – edino zavzetje političnih institucij. Toda vse so bile pozvane k sodelovanju in podpori v zavzemanju najbolj ustreznih metod. Namesto enotnosti se je pojavila neenotnost; militantne sile so se razdelile in več pozornosti je dano napadanju eden drugega kot pa napadanju skupnega sovražnika [...] Socialistično gibanje, ki bi se moralo združevati, se sedaj izgublja v brezposmembnih notranjih fevdih. Vsem socialističnim sekcijam naslavljamo prošnjo, da posvetite tej zadevi vso pozornost, še posebej, da bi zavrnil podpora sektorske-mu gibanju, in nam posredujete svoje poglede, da bomo lahko poiskali najboljše rešitve in obveznosti, ki nam jih je naložila ženevska konferenca. Ne sme biti nikakršnih dvomov, na kakšnih osnovah bo zgrajena socialistična internacionala; vsaki socialistični skupini mora zagotoviti svobodo dela (avtonomijo), skladno z njenimi možnostmi, da bo ta lahko dosegla svoj in skupni cilj. Odklanjamo sodelovanje v sektorskih gibanjih, ker smo prepričani, da se bodo socialistična telesa sveta strinjala z nami, da delati z inspiracijo majhnega ekskluzivizma ne bo nikoli dalo socializmu internacionalne organizacije, ki jo ta potrebuje [...]«¹⁴⁷

¹⁴⁷ Ibidem.

Zaključek

Poskus britanskih laburistov oziroma desnih socialistov, da bi na osnovah Bernske internacionale združili mednarodno socialistično gibanje, ni bil uspešen, saj so bili preveč kompromitirani tako s socialšovinizmom kot tudi z napadi na »ruski oktober«; na drugi strani pa je politika Kominterne, ki je dobivala vse večji vpliv, z »21 pogoji« zahtevala brezpogojen razcep in ne združitev gibanja. V ostrem razcepu med desnim in levim krilom mednarodnega delavskega gibanja, ki ga je sedaj (v letu 1920) še dodatno potenciral zahtevani odcep leveice od centra, je pobuda za združitev gibanja prešla v roke centristov; posredniško vlogo so optimistično gradili na svoji medvojni socialpacifistični politiki,¹⁴⁸ pa tudi na povojnih srečanjih socialistov, kjer so se modro ogradiili od vnaprejšnje obsodbe boljševiške revolucije. Odpoved nadaljnjemu organizacijskemu povezovanju z Bernsko internacionalo kot tudi nerazumevanje Moskovske internacionale oziroma njeno nepriznavanje različnosti pogojev, v katerih delujejo nacionalna delavska gibanja, je centriste napotilo k snovanju lastne internacionale, ki naj bi v bodoče le združila gibanje na mednarodni ravni. Konkretni koraki v tej smeri so bili storjeni na preliminarni konferenci od 5. do 7. decembra 1920 v Bernu, na kateri so sodelovali predstavniki najpomembnejših centrističnih strank: Neodvisne socialnodemokratske stranke Nemčije, Socialdemokratske delavske stranke nemške Avstrije, Socialistične stranke Francije, Neodvisne delavske stranke Velike Britanije, Socialnodemokratske delavske stranke Rusije (menjševiki), Socialnodemokratske stranke Švice in Nemške socialnodemokratske delavske stranke v Češkoslovaški republiki.¹⁴⁹

Prvenstvena naloga konference je bila, da oblikuje takšne programske temelje, ki bodo sprejemljivi za večino socialističnih strank, kar naj bi seveda omogočilo združitev le-teh v novo internacionalo; udeleženci so svoja stališča predstavili v »Pozivu socialističnim partijam vseh dežel«. V uvodu je »poziv« skiciral svetovno politično situacijo, za katero ugotavlja vzpon in prevlado kapitalističnega gospostva (ameriškega, britanskega, francoskega in japonskega) v svetu, ki je povrh vsega še militaristično naravnani proti proletarskim revolucijam v srednji in vzhodni Evropi kot tudi proti kolonialnim ljudstvom, ki hrepenijo po svobodi. In prav zato se mora proletarijat upreti gospostvu kapitalizma s svojo lastno politiko in z močno internacionalno organizacijo, je rečeno v apelu. Svojo zahtevo po novi internacionali so udeleženci utemeljili z ugotovitvijo, da niti sedanja II. niti III. internacionala nista kos nalogam, ki stojijo pred celotnim mednarodnim delavskim gibanjem: II. internacionala pravzaprav ne obstaja več, kajti stranke, ki so združene v njej, zastopajo samo reformistično krilo mednarodnega delavskega gibanja, medtem ko je v III. internacionali združeno samo komunistično krilo, ki po sklepu svojega

¹⁴⁸ »Svetovna vojna cepi socialiste na različne tabore, in to pretežno na različne nacionalne tabore. Internacionala ni sposobna, da bi to preprečila. To pomeni, da v vojni ni učinkovito orožje, v svojem bistvu je mirovni instrument. Njena velika historična naloga je boj za mir, razredni boj v miru« (Kautsky, *Die Internationalität und der Krieg*, str. 38–39).

¹⁴⁹ *Protokoll der Internationalen Sozialistischen*, str. 7 (Aufruf der Berner Vorkonferenz).

II. kongresa deluje prej za cepitev kot za združitev celotnega proletarskega gibanja. III. internacionali poziv očita, da je prisilila svoje članice k sprejemanju boljševiških metod, da je uničila njihovo avtonomijo z diktatorsko premočjo svoje centrale in da deluje zavestno za razbitje tistih socialističnih partij, ki se niso popolnoma podredile temu diktatu. Na koncu je »apel« pozval socialistične partije, naj pošljejo delegate na mednarodno socialistično konferenco, ki bo na Dunaju 22. februarja 1921. Pred dunajskim zasedanjem se je sestala v Innsbrucku (8. do 10. januar 1921) še petčlanska komisija (F. Adler, R. Grimm, G. Ledebour, J. Longuet, E. Wallhead), imenovana na bernski preliminarni konferenci, da pripravi potrebne dokumente; komisija je izdelala osnutek statuta in določila poročevalce k posameznim točkam predvidenega dnevnega reda: 1. konstituiranje (nove internacionale), 2. imperIALIZEM in socialna revolucija (Wallhead), 3. metode in organizacija razrednega boja (F. Adler), 4. internacionalni boj proti kontrarevoluciji (Ledebour).¹⁵⁰ Sklic dunajske konference je bil pravzaprav odgovor oziroma odsev nestrinjanja centristov s politično usmeritvijo tako II. kot III. internacionale: prvi so dali vedeti, da se s svojo politiko podreja interesom buržoazije, kar je nesprejemljivo v času revolucionarnih nastopov proletariata in prebujanja kolonialnih ljudstev, drugi pa odgovorili, da ne sprejemajo diktiranih »21 pogojev« in zato ustanavljajo svojo internacionalo (Dunajska, »Druga in pol«).

Poskus tako Moskovske¹⁵¹ kot Bernske internacionale, »prisiliti« centriste, naj se vendarle odločijo in podredijo eni ali drugi strani, v letih 1920/1921 še ni uspel, pač pa se je to zgodilo dve leti pozneje (1923).¹⁵² Vse do izbruha druge svetovne vojne sta obe združenji – Socialistična delavska internacionala (1923–1940) in Komunistična internacionala – nastopali ena proti drugi (z redkimi neuspešnimi poskusi skupnega sodelovanja) kot rivalski in antagonistični organizaciji. Z organizacijskim oblikovanjem monolitnega socialističnega in komunističnega gibanja (1923) – tako v nacionalnih kot v mednarodnih okvirih – je bil proces razcepa v mednarodnem socializmu dokončan.

¹⁵⁰ Ibidem, str. 8–9.

¹⁵¹ Z letom 1921 se začne drugo obdobje, obdobje konsolidacije komunističnega gibanja (1921–1928), potem ko »svetovna partija« (KI) ni bila več organizacijsko, politično in ideološko orodje svetovne revolucije, marveč predvsem orodje, ki naj bi upravljalo in discipliniralo komunistično gibanje v pričakovanju svetovne revolucije. Še več, če so bili dotlej v gibanju vseskozi prisotni idejni spopadi (Lešnik, *Proces unifikacije levega*, str. 375–403), pa bodo odslej spopadi dobili vse bolj instrumentalizirano funkcijo v frakcijskih bojih, do katerih je prihajalo v boljševiški partiji; izid le-teh pa bo neposredno krojil politiko svetovne komunistične organizacije. Pot k »rusifikaciji« Kominterne je bila odprta.

¹⁵² Neuspeh *Dunajske internacionale* (1921–1923), da bi uresničila politiko *enotne fronte* ter s tem presegla organizacijski razcep, ki ga je vnesla svetovna vojna v organizirano socialistično delavsko gibanje, jo je približal k idejno bližji Bernski internacionali. Z njuno združitvijo na kongresu v Hamburgu (21. maja 1923) v Socialistično delavsko internacionalo (*Geschichte der Sozialistischen Arbeiter-Internationale*) je bil tudi formalno zaključen proces grupiranja socialističnih sil na dve temeljni formaciji – komunistično in socialnodemokratsko. Polarizacija je bila med obema vojnama tako vseobsegajoča, da izven nje oziroma poleg teh dveh taborov ni bilo pomembnejših delavskih organizacij in gibanj.

Tiskani viri/dokumenti in literatura

- Agosti, Aldo, Ustanovitvene struje mednarodnega komunističnega gibanja. *Zgodovina marksizma* III/1, Eric J. Hobsbawm et al. (ur.). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1986, str. 318–333.
- Bericht des Internationalen Sekretariats an den Genfer Internationalen Kongress am 31. Juli 1920.* [o.O., o.J.]
- Boffa, Giuseppe, *Povijest Sovjetskog saveza I: Od revolucije do drugog svjetskog rata*. Opatija: Otokar Keršovani, 1985.
- Braunthal, Julius, *Geschichte der Internationale* II. Hannover: Dietz, 1963.
- Britovšek, Marjan, *Najosnovnija izvorna gradja za proučavanje III. Internationale*. Beograd: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1962.
- Britovšek, Marjan, *Stavovi Druge internacionale prema ratu i kolonijalnom pitanju*. Beograd: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1965.
- Britovšek, Marjan, *Revolucionarni idejni preobrat med prvo svetovno vojno. Lenin v boju za III. internacionalo*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969.
- Britovšek, Marjan, *Carizem, revolucija, stalinizem* I. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1980.
- Britovšek, Marjan, *Stalinov termidor*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984.
- Broué, Pierre, *Rivoluzione in Germania 1917–1923*. Torino: Einaudi, 1977.
- Broué, Pierre, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919–1943*. Paris: Fayard, 1997.
- Der I. Kongress der Kommunistischen Internationale. Protokoll der Verhandlungen in Moskau vom 2. bis zum 19. (6.!) März 1919*. Hamburg: Hoym, 1921.
- Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz* I–II, Horst Lademacher (Hg.). The Hague: Mouton, 1967.
- Die II. Internationale 1918/1919. Protokolle, Memoranden, Berichte und Korrespondenzen* I–II, Gerhard A. Ritter, Konrad von Zwehl (Hg.). Berlin/Bonn: Dietz, 1980.
- Eberlein, Hugo, Spartakus und die Dritte Internationale. *Inprekorr* 28/1924.
- Fischer, Louis, *Leninovo življenje* II. Zagreb: Globus, 1987.
- Frank, Pierre, *Geschichte der Kommunistischen Internationale* I. Frankfurt: ISP-Verlag, 1981.
- Geschichte der Sozialistischen Arbeiter-Internationale, 1923–1940*, Werner Kowalski (Hg.). Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1985.
- Humbert-Droz, Jules (Žil Imber-Droz), *Memoari sekretara Kominterne* I. Beograd: Rad, 1982.
- Jordan, W. M., *Great Britain, France, and the German Problem, 1918–1939. A Study of Anglo-French Relations in the Making and Maintenance of the Versailles Settlement*. London: Oxford University Press, 1943.
- Kautsky, Karl, *Die Internationalität und der Krieg*. Berlin: Buchhandlung Vorwärts Paul Singer, 1915.
- Kirby, David, *War, Peace and Revolution. International Socialism at the crossroads 1914–1918*. Aldershot: Gower Publishing, 1986.
- Komunistička internacionala. Stenogrami i dokumenti kongresa* 1–12, Milovan Bosić et al. (ur.). Beograd/Gornji Milanovac: Institut za medjunarodni radnički pokret, Privredna knjiga, 1981–1983.
- Lenin's Struggle for a Revolutionary International. Documents: 1907–1916. The Preparatory Years*, John Riddell (ed.). New York: Monad Press, 1984.
- Lenin, Vladimir Iljič, *Izbrana dela* II–IV. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1949–1950.
- Lenjin, Vladimir Iljič, *Dela* 30, 39. Beograd: Institut za medjunarodni radnički pokret, Yugo-slaviapublic, 1975 in 1976.
- Lešnik, Avgust, *Tretja internacionala – Kominterna*. Ljubljana: Komunist, 1988.

- Lešnik, Avgust, Leninovi pogledi na vojno, Internacionalo in revolucijo v letih 1914–1917. *Kriza socialnih idej. Britovškov zbornik. Mednarodna izdaja zgodovinskih in socioloških razprav / The Crisis of Social Ideas. A festschrift for Marjan Britovšek. An International Edition of Historical and Sociological Studies*, Avgust Lešnik (ur./ed.). Ljubljana: Oddelek za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1996, str. 161–169.
- Lešnik, Avgust, Iskanje tretje poti. Dunajska socialistična internacionala (1921–1923) med socialnodemokratskim reformizmom in boljševiško revolucijo. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 71/36 (2000), str. 575–590.
- Lešnik, Avgust, Stališča socialne demokracije do vojnega vprašanja pred letom 1914. *Zgodovinski časopis* 57 (2003), str. 85–96.
- Lešnik, Avgust, Nemška socialna demokracija v precepu prve svetovne vojne. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 74/39 (2003), str. 341–372.
- Lešnik, Avgust, Zaslužni prof. dr. Marjan Britovšek – osemdesetletnik. *Zgodovinski časopis* 57 (2003), str. 219–221.
- Lešnik, Avgust, Proces unifikacije levega tabora mednarodnega delavskega gibanja (1914–1921). *Časopis za zgodovino in narodopisje* 75/40 (2004), str. 375–403.
- Lešnik, Avgust, Idejna heterogenost organiziranega mednarodnega delavskega gibanja v drugi polovici 19. stoletja. *Zgodovinski časopis* 61 (2007), str. 157–173.
- Lešnik, Avgust, Zaslužni prof. dr. Marjan Britovšek (23. 8. 1923 – 8. 12. 2008). *Prispevki za novejšo zgodovino* XLIX (2009), str. 319–325.
- Lindemann, Albert S., *Socialismo europeo e bolscevismo 1919–1921*. Bologna: Il Mulino, 1977.
- Luxemburg, Rosa, *Iz boja in življenja. Izbrana pisma*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1963.
- Luxemburg, Rosa, *Der Wiederaufbau der Internationale. Gesammelte Werke* IV. Berlin: Dietz, 1974.
- Luxemburg, Rosa, *Izbrani spisi*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1977.
- Mujbegović, Vera, Prvi kongres Komunističke internacionala i Komunistička partija Nemačke. *Prilozi za istoriju socijalizma* 1/1964, str. 197–222.
- Mujbegović, Vera, *Komunistička partija Nemačke 1918–1923*. Beograd: Institut za izučavanje radničkog pokreta, 1968.
- Protokoll der Internationalen Sozialistischen Konferenz in Wien vom 22. bis 27. Februar 1921*. Wien: Wiener Volksbuchh., 1921 [ponatis: Berlin/Bonn: Dietz, 1978].
- Prvi kongres Treće internacionala. Materijali*. Beograd: Rad, 1953.
- Ragionieri, Ernesto, *La Terza Internazionale e il Partito comunista italiano. Saggi e discussioni*. Torino: Einaudi, 1978.
- Ransome, Arthur, *Sechs Wochen im Sowjetrussland*. Berlin: Russische Korrespondenz.
- Reberieux, Madeleine, Razprava o vojni. *Zgodovina marksizma* II, Eric J. Hobsbawm et al. (ur.). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1986, str. 755–786.
- Reiman, Michal, Svetovna vojna in zasuk v razvoju boljševizma. *Zgodovina marksizma* III/1, Eric J. Hobsbawm et al. (ur.). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1986, str. 67–74.
- Sigel, Robert, *Die Geschichte der Zweiten Internationale 1918–1923*. Frankfurt/New York: Campus Verlag, 1986.
- Sworakowski, Witold, *The Communist International and its Front Organizations*. Stanford: The Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, 1965.
- Trotsky, Leo, *Ergebnisse und Perspektiven*. Frankfurt/M: Verlag Neue Kritik, 1967.
- Vos 'moj s'ezd RKP/b/. Protokoly* (Mart 1919 goda). Moskva: Gospolitizdat, 1959.

SUMMARY

Communist and Social Democratic Internationals during the 1919–1920 Period and Their Opposite Views of the Socialist Political System

Avgust Lešnik

After the final rift in international socialism immediately after the First World War the revolutionary left-wing faction rejected the name social democracy in favor of the term communism, which became the general term for its doctrine, policy, and movement. The term social democrats, which denoted the formerly unified social democratic movement, had been retained by the remaining right-wing and centrist groups and orientations. While the newly-formed communist parties of the socialist left wing adopted the revolutionary experience of the All-Union Communist Party (the Bolsheviks), the social right-wing and centrist parties, which favored parliamentary democracy, were grouped in the social democratic wing of international socialism. This process of ideological differentiation and dissentience, which finalized the increasing political polarization and organizational division in 1919, gave birth to two politically distinctive groups, the communists and the social democrats. This took place on national as well as on international levels, and ultimately led to the founding of the Third International (the Communist International – CI, also named the Comintern) in the March of 1919 and to the revival of the Social Democratic International in Bern, Switzerland.

The primary aim of the Comintern was to unite all “healthy” elements of the international workers’ movement into revolutionary Marxist units. With the ultimate goal to assume the role of revolutionary leaders (revolutionary headquarters) in each country, these units would represent common ground for mutual supplementation, strengthening, and support of the Russian and of the international revolution. This is the context that provides an explanation of the Comintern’s position on Social Democrats. Due to the fact that the Comintern was born from the rift in international socialism it is quite understandable that its official documents reflect a distinctively negative attitude to both the Social Democratic Party and the renewed Second International. It was already during its first congress in 1919 that the Comintern adopted the *Resolution on the Attitude towards the “Socialistic” Currents and the Bern Conference*, therefore completely distancing itself from all socialist orientations that were not overly enthusiastic with the breach in the international socialist movement. The reason for this harsh position was firstly the belief in the imminent (European) revolution of the proletariat that would dispense with all social and political bodies of oppression, and secondly the claim that the government of the proletariat had to be based on mass organizations of the soviet type. Pronouncing bourgeois democracy the dictatorship of the bourgeoisie, the Comintern perceived the system of the soviets as the basis of proletarian democracy that was to surpass bourgeois parliamentarism.

During the time the Bolsheviks and the European left strived to establish the Third International the reformist Social Democrats endeavored to revive the *Second International*. Burdened with the policy of the so-called “national defense” in the First World War and simultaneously greatly weakened by the secession of left and centrist parties from their ranks, they held a conference in Berne in February 1919. In view of profound theoretical and tactical differences regarding the most fundamental issues of that period, specifically the war, peace, revolution, and socialism, the ideological rift within the international socialist movement was far too severe to still be able to reach “reconciliation” and renewed consolidation of the many diverse socialist factions into an umbrella organization such as the Second International in the period prior to the First World War. The Bern Conference largely focused on two issues: the question of “democracy and dictatorship” in socialism and the preparation of the official position on the *Bolshevik revolution*. Pronouncing the “methods of dictatorship” unacceptable for socialism, the *right wing* maintained the position that the necessary prerequisite for the implementation

and preservation of the socialist society was “democracy”. Contrary to this, the *centrist parties* refused to condemn the Bolshevik point of view, declaring that this would in fact merely “hinder future unification of the proletariat of all countries.” The right majority refused to accept this position of the centrist minority, appealing to the principles of parliamentary democracy that renounces any form of dictatorship, including the Bolshevik doctrine. These opposing positions on Bolshevik Russia were the fundamental reason why the attempt at a revival of the Second, the so-called “old”, International failed.

In 1920, the Comintern was at the pinnacle of its revolutionary ascent, and consequently its Second Congress of the same year represented the culmination of postwar revolutionary enthusiasm and profound historic hope. According to the prevalent conviction of the protagonists of the communist movement, objective historic circumstances for the development of revolution were mature enough; they stated that “the only thing that was missing was capable and autonomous communist parties that would oversee and accelerate the revolutionary process.” The principal objective of the Third International, as had been stated during the Second Congress, was therefore the establishment of revolutionary parties in every country and the proffering of ideological help for their preparation for crucial battles. It is in this vein that the need should be understood to create “conditions for the acceptance into the Third International.” These conditions were meant to deter any fierce members of socialist parties from their opportunistic leadership. “The Dictate of Moscow,” which was the common term for these “conditions” used by the workers’ movement in Western Europe, was prompted by the fact that the situation for the realization of these conditions was largely not mature enough in most of the working-class parties to which these “conditions” applied. The provoked differentiation, whose major aim was final homogenization of the international workers’ movement under the leadership of Moscow, was thus only partly successful. Clearly created to correspond to the politics of the day, these “conditions” started to increasingly lose their original character in the politics of the Third International after 1921.

Taking place in 1920, the Geneva Congress of the Second International discussed in length the platform differences between the Bolsheviks and Social Democrats; this burning question, and its related answer, in due time not only created a divide between the Second and the Third Internationals but later also represented a source of continuous dispute between the two sides. The basis for the discussion was provided by the *Resolution on the Political System of Socialism*. In reference to the question of methods and forms of struggle of the working class to gain political control the Resolution, contrary to Bolshevik ideology, categorically rejected the use of force and terror, stating: “The main objective of the working-class government is to ensure democracy within socialism. In this context, democracy refers to parliamentary democracy for it is the parliament that represents the regime of the people.”

The attempt of right-wing socialist parties for unification of the international socialist movement on the basis of the Bern International failed; they had compromised themselves far too strongly with national chauvinism and with attacks on the “Russian October.” In addition, the “21 conditions” of the increasingly influential Communist International demanded unconditional division, and not unification, of the movement. Contrary to this demand, the centrists initiated a proposal for unification, optimistically founding their intermediary role on their wartime policy of social pacifism. During meetings of socialist parties in the postwar period, the centrists wisely refrained from rashly denouncing the Bolshevik revolution. Substantiating their claim for their own International (“the Second and a Half International”) on the fact that neither the present Second nor the Third Internationals were capable of resolving the tasks awaiting the entire international working-class movement, the centrists believed that the Second International was in fact already defunct. They claimed that the parties united within the Second International represented solely the reformist faction of the international working-class movement while the Third International was comprised solely of communist parties that favored the division rather than the unification of the entire proletariat movement.